

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**BAĞIMSIZLIKTAN GÜNÜMÜZE
MAKEDONYA'DA DİN EĞİTİMİ
(1991–2010)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Kadr ARİF

BURSA 2010

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**BAĞIMSIZLIKTAN GÜNÜMÜZE
MAKEDONYA'DA DİN EĞİTİMİ
(1991–2010)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Kadr ARİF

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Turgay GÜNDÜZ**

BURSA 2010

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı'nda 700821018 numaralı Kadr ARİF'in hazırladığı Bağımsızlıktan Günümüze Makedonya'da Din Eğitimi (1991-2010) konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, 24/10/ 2011 günü 10.00 – 11.30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarısız) olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Turgay GÜNDÜZ
Uludağ Üniversitesi
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Üye

Doç. Dr. M. Akif KILAVUZ
Uludağ Üniversitesi
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Üye

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞANVER
Uludağ Üniversitesi
İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği
Anabilim Dalı

24/01/ 2011

ÖZET

Yazar	: Kadr ARİF
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Eğitimi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: ix + 79
Mezuniyet Tarihi	: .... /.... / 2010
Tez Danışman(lar)ı	: Yrd. Doç. Dr. Turgay GÜNDÜZ

Bağımsızlıktan Günümüze Makedonya’da Din Eğitimi (1991-2010)

Bağımsızlıktan Günümüze Makedonya’da Din Eğitimi konulu tezde önce araştırmanın amacı ve öneminden söz edilerek varsayımlar bildirilmiştir. Daha sonra da araştırmanın metodu hipotezler ve araştırma teknikleri açıklanmıştır. Bunlar tezin giriş kısmında yer almaktadır. Tezin birinci bölümünde bağımsızlıktan sonra Makedonya’da dînî hayat ve din-devlet ilişkileri araştırılmıştır. Makedonya’da din eğitiminin yapılmasında yakından alakalı olan bütün dînî kuruluş, teşkilat, yayın vb. kurumların din-devlet ilişkileri bağlamında, faaliyetlerinin kanuni temelleri araştırılmaya çalışılmıştır. Tezin ikinci bölümde Makedonya Cumhuriyeti eğitim sisteminde din eğitiminin yeri, hukuki dayanakları, ülkede din eğitiminin bu günkü mevcut durumu ve Bağımsızlıktan (1991–2010) günümüze kadar din eğitimi alanında özellikle örgün din eğitiminde atılan adımlar araştırılmıştır. Bununla birlikte, gelişmiş bazı Avrupa ülkelerindeki din eğitimi ile ülkede yaygın din eğitimi araştırmamıza konu edilerek, yaygın din eğitiminin araçlarından olan kitle iletişim araçları vb. aracılığıyla dînî eğitim faaliyetleri araştırılmıştır. Son olarak araştırma zamanı elde edilen bilgilere göre Makedonya’da din eğitiminin her zaman var olduğu fakat zayıf kaldığı din eğitimi ve öğretimine tesir edebilecek bazı faktörlerin olduğu sonucuna varıldı.

Anahtar Sözcükler: Örgün din eğitimi, yaygın din eğitimi, Makedonya’da dînî hayat, din eğitimi müfredatı, din eğitimi kurumları.

ABSTRACT

Yazar	: Kadr ARİF
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Eğitimi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: ix + 79
Mezuniyet Tarihi	: .... /.... / 2010
Tez Danışman(lar)ı	: Yrd. Doç. Dr. Turgay GÜNDÜZ

Religious Education in Macedonia: From Independence to Present Day (1991-2010)

This MA thesis examined the emergence of religious education in Macedonia. The purpose of this study was to investigate religious institutions, programs, organizations and publications related to religious education in Macedonia. Qualitative methods, like archival research, content analysis, historical method, life history, textual analysis and semi-structured interview, were applied in this study. This thesis focused on religious life, religion-state relations, and legal foundations of religious education in the first chapter. In the second chapter, it was inspected the past and current status, and legal grounds of religious education in Macedonian national education system. It was also examined debates and developments in formal and informal religious education in the context of religious education in some European countries. The results revealed that religious education in Macedonia existed and endured forever in the past in any way, and still, it is experienced some debates focused on how to perform religious education in a secular and multi cultural, multi religious country.

Key Words: Formal religious education, informal religious education, religious life in Macedonia, religious education curriculum, religious educational institutions.

ÖNSÖZ

İnsanlıkla beraber başlayan eğitim faaliyeti tarihle ilerleyerek toplumlara, devletlere ve ideolojilere göre farklılık arz ederek, gelişerek insan hayatının bütününe içine almıştır. Gelişmenin temelini oluşturan eğitim zamanla müesseseseleşerek sistemli bir şekilde devlet siyasetinin temelini oluşturmuştur. Devletin sosyal-siyasî yapısına uygun olarak yapılanmış ve sistemleşmiştir.

Eğitim alanındaki bu gelişme Makedonya’da da tarihi süreç içerisinde siyasî ve ideolojik etkilere maruz kalarak farklılık arz etmiştir. Bu gün de eğitim devletin sosyal siyasi yapısına göre yapılanmaktadır.

Din Eğitimine gelince Makedonya’da dini geleneğin yayılmasıyla beraber dinî eğitim faaliyeti anlam kazanarak gelişmiştir. Tarihi aşamalarda birçok değişikliklere uğrayarak bu günkü halini almıştır. Araştırma konusu olarak seçtiğimiz “Bağımsızlıktan Günümüze Kadar Makedonya’da Din Eğitimi” adlı çalışmamızda Makedonya’da din eğitiminin bugünkü durumunu ortaya koymaya çalıştık.

Tez iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında araştırmanın problemi, amacı, önemi, hipotezler ve araştırma teknikleri yer almaktadır.

Tezin birinci bölümünde ise bağımsızlıktan sonra Makedonya’da dinî hayat ve din-devlet ilişkileri araştırılmıştır. Makedonya’da din eğitiminin yapılanmasında yakından alakalı olan bütün dinî kuruluş, teşkilat, yayın vb. kurumların din-devlet ilişkileri bağlamında, faaliyetlerinin kanuni temelleri araştırılmaya çalışılmıştır.

Tezin ikinci bölümde Makedonya Cumhuriyeti eğitim sisteminde din eğitiminin yeri, hukuki dayanakları ve ülkede din eğitiminin bu günkü mevcut durumu ve Bağımsızlıktan (1991–2010) günümüze kadar din eğitimi alanında özellikle örgün din eğitiminde atılan adımlar araştırılmıştır. Bununla birlikte, gelişmiş bazı Avrupa ülkelerindeki din eğitimi ile ülkede yaygın din eğitimi araştırmamıza konu edilerek, yaygın din

eğitiminin aracılardan olan kitle iletişim araçları vb. aracılığıyla dinin eğitim faaliyetleri araştırılmıştır.

Bu araştırmanın ortaya çıkmasında hiçbir yardımını esirgemeyen, tavsiyelerini gördüğüm sayın değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Turgay GÜNDÜZ'e ve bu çalışmada emeği geçen bütün değerli dostlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

2010/Makedonya
Kadir ARİF

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	1
B. ARAŞTIRMANIN KONUSU	2
C. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
D. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	3
E. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLARI.....	3
1. Kütüphane Çalışmaları	4
2. Resmi Kurumlarla Görüşme ve Yazışmalar	4

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIKTAN SONRA MAKEDONYA'DA

DİN DEVLET İLİŞKİSİ

A. MAKEDONYA HAKKINDA GENEL BİLGİ	5
1. Makedonya'nın Kısa Tarihi	5
2. Makedonya'nın Etnik, Dinî ve Hukukî Yapısı	9
B. BAĞIMSIZLIK SONRASI MAKEDONYA'DA DİN-DEVLET İLİŞKİLERİ 11	
1. Makedon Anayasasında Din	11
2. Makedon Anayasasında Din Devlet İlişkileri	12
3. Makedon Anayasasına Göre Din ve Vicdan Hürriyeti	13

4. Makedonya’da Din ve Devlet İlişkilerini Tanzim Eden Resmi Dinî Kurumlar ve Faaliyetleri	14
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

MAKEDONYA’DA DİN EĞİTİMİ (1991 2010)

A. MAKEDONYA EĞİTİM SİSTEMİ VE HUKUKİ TEMELLERİ	22
1. Makedonya’da Eğitim Kanunu	22
2. Makedonya’da Eğitim Öğretim Sistemi	24
B. MAKEDONYA’DA DİN EĞİTİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	27
1. Bağımsızlık Öncesi Makedonya’da Din Eğitimi	27
2. Bağımsızlık Sonrası Makedonya’da Din Eğitimi	28
C. DEVLET OKULLARINDA DİN EĞİTİMİ	32
1. Ortodoks Din Eğitimi	32
2. İslam Din Eğitimi	42
3. Devlet Okullarında Din Eğitiminin Anayasa Mahkemesi Tarafından Durdurulması	52
D. ÖZEL OKULLARDA DİN EĞİTİMİ	54
E. DEVLET OKULLARINDA YENİDEN DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNE DÖNÜŞ	54
F. DİN EĞİTİMİYLE İLGİLİ BAZI KONULAR	56
1. Din Eğitimi Dersine Ayrılan Süre	57
2. Ders Kitaplarının Hazırlanması	57
3. Din Dersi Öğretmeni	58
G. BAZI AVRUPA ÜLKELERİNDE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ UYGULAMANIN NİTELİĞİ	59
1. Fransa	59
2. İngiltere	59
3. Belçika	61
4. Almanya	62
5. Türkiye	62
6. Makedonya’da Din Eğitimi ile İlgili Bazı Tespitler ve Yorumlar	67
SONUÇ VE ÖNERİLER	70
KAYNAKÇA	75
ÖZGEÇMİŞ	79

KISALTMALAR

A,g,e.	: Adı geçen eser
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Bkz	: Bakınız
BDİ	: Demokratik Birlik Entegrasyonu
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
Hz.	: Hazreti
MBA	: Makedonya Bilimler Akademisi
M.C	: Makedonya Cumhuriyeti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MİB	: Makedonya İslam Birliği
MOK	: Makedon Ortodoks Kilisesi
MPC	: Makedonska Pravoslavna Crkva
PDSH	: Demokratik Arnavut Partisi
S.	: Sayfa
S.a.s.	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
SHSK	: Sırp Hırvat Sloven Krallığı
SDSM	: Makedonya Sosyal Demokratlar Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
YSFC	: Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti
V.b.	: Ve başkaları
VMRO-DPMN:	Makedon Demokratik Milli Birlik Partisi
V.s.	: Ve saire
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

07 Eylül 1991 tarihinde bağımsızlığına kavuşan Makedonya'da yeni bir süreç başlamış ve bu yeni süreç köklü değişikliklere zemin hazırlamıştır. Makedonya devlet olarak kendine özgü yeni politikalar oluşturmuştur. Yeni başlayan bu değişim süreci ile birlikte siyaset, ekonomi, ticaret alanlarında olduğu gibi din ve din eğitimi alanlarında da önemli yeni gelişmeler kaydedilmiştir. Bağımsızlığına kavuşmasından bu yana Makedonya'nın din eğitimi alanında kayda değer önemli adımlar attığını ilk bakışta görmek mümkündür.

Devletin laik yapısı gereği, okullarda herhangi bir dinin eğitimini amaçlayan bir derse izin verilmesi de din Makedonya'da yaşayan farklı dinlere ait milletlerin milli manevi değerlerinin bir ögesi olarak kabul edilmektedir.

Biz bu araştırmamızda; bağımsızlığından bu güne Makedonya'da, din eğitimi alanındaki zihniyet değişimini, bu değişimi gösteren tartışmaları ve yeni uygulama örneklerini ele almaya çalışacağız. Din eğitimi ile ilgili yapılan bu gelişmeler esnasında bir takım problemlerle karşılaşmıştır. Bu problemlerin başında Makedonya'daki eğitim sisteminde din eğitiminin yer almaması. Bunların önemli bir kısmı çözüme kavuşturulmuş olsa bile hâlâ üstesinden gelinmesi gereken problemlerin olduğu da bir gerçektir.

Bu araştırmanın alt problemleri şunlardır:

1. Makedonya genel eğitim sistemi içerisinde din eğitiminin yeri nedir?
2. Bağımsızlıktan günümüze din eğitimi ile ilgili olarak, lehte ve aleyhte ortaya çıkan, özellikle devlet nezdindeki belli başlı yaklaşımlar nelerdir?
3. Günümüzde tüm dünyada görmezlikten gelinemeyecek derecede önemli bir olgu olan din gerçeğinin Makedonya için de önem arz ettiğinden, Makedon-

ya’da din eğitiminin yerel şartlar göz önünde bulundurularak nasıl bir yapılanma içinde bulunması gerekir?

4. Benzer şartlara sahip ülkelerin tecrübelerinden de yararlanarak halen yaşanan din eğitimi problemlerinin üstesinden nasıl gelinebilir?

B. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Makedonya’nın bağımsızlığını ilan ettiği 7 Eylül 1991 yılından günümüze (2010 yılına) kadar gerek örgün gerekse yaygın eğitim alanındaki gelişmeleri başta Meclis çatısı altında olmak üzere devletin resmi kurumlarında yapılan tartışmaları, kabul edilen kanun ve yönetmelikleri, yapılan resmi beyanları incelemek suretiyle yaşanan gelişmeleri tespit etmek ve değerlendirmek bu araştırmanın konusunu teşkil etmektedir.

Ayrıca, Makedonya eğitim öğretim sisteminin yapısı ve tarihi gelişimi genel hatları ile ortaya konularak bugünkü Makedonya Milli Eğitim Sistemi içerisinde din eğitiminin yeri ve şekli betimlenecek, din dersinin (hem Ortodoks Hristiyan Din Dersi, hem de İslâm Din Dersinin) oluşumu, müfredatı ve bu müfredatta yer alan dinî bilgilerde bu araştırmanın kapsamı içerisinde incelenmeye çalışılacaktır.

C. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İnsanın bulunduğu her yerde doğru veya yanlış mutlaka bir din ya da din olgusu bulunmaktadır. Bu durum tarihi bir realitedir. Dinî inanç ve anlayışların insanların yaşantılarına tesir ettiği; düşünce, anlayış, tutum ve davranışlarının oluşmasına yön verdiği herkesçe bilinmektedir. Çünkü din, insanın hayatına girmiş ve onun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

İnsan üzerinde değişikliğe sebep olan her türlü etki, eğitimin sınırları içerisinde bulunmaktadır. Öyleyse dinin eğitimle yakın bir ilişkisi vardır. Bu yakın ilişki, ilim adamlarını ve eğitimcileri din ve din eğitimi üzerine düşünmeye, fikir beyan etmeye ve görüşlerini açıklamaya sevk etmiştir. Ülkelerin yönetim aygıtı olan devletler de bu düşünce, görüş ve kanaatler doğrultusunda din eğitiminin okullarda uygulanması hususunda çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir.

Doğal olarak din ve din eğitimi, devletlerin sahip oldukları yönetim biçimine veya devlet ileri gelenlerinin dinî ve siyasî anlayışlarına göre farklılıklar arz etmektedir. Bu açıdan din eğitiminin nasıl uygulanacağı, statüsünün ne olacağı çok iyi analiz edilip doğru bir Şekilde tespit edilerek anayasal bir çözüme kavuşturulması gerekir.

Öte yandan 20 yüzyıl, tüm dünyada olduğu gibi Avrupa lkelerinde de din eğitiminin pek çok boyutu ile tartişıldığı ve öneminin vurgulandığı bir dönem olmuştur. Bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından itibaren Makedonya’da da bu tür tartişmaların yoğunluk kazandığı ve bizzat resmi makamlarca bir arayış içine girildiği görülür. Bu alandaki tartişmaların ve gelişmelerin resmi mahfilde hangi boyutlarda seyrettiği, ne tür yaklaşımların benimsendiği, bu gelişmeler ışığında gelecek yıllarda din eğitiminin alacağı biçim için ne tür öngörülerde bulunulabileceği önem arz etmektedir.

D. ARAşTIRMANIN HİPOTEZLERİ

1. Bağımsızlığını ilan ettiği 1991 tarihi ile günümüz arasında din eğitimi yaklaşımları bakımından önemli gelişmeler yaşanmıştır.

2. Bağımsızlık ncesi döneme kıyasla, sonraki gerek yaygın ve gerekse örgün din eğitimine olan talep artarak devam etmektedir.

3. Halkın din eğitimi talebi ile devletin çoğulcu ve seküler eğitimi önceleyen yapısı arasında gerginlikler yaşanmakta ve halen belli ölçüde devam etmektedir.

4. Vatandaşların din eğitimi talebine çağın gerektirdiği nitelikte ve hızda cevap verebilecek uygulamalara zemin hazırlayacak hukuki altyapının hazırlanması hususunda zorluklar ve aksaklıklar yaşanmaktadır.

5. Özellikle devlet tarafından finanse edilen ilk ve ortaöğretim kurumlarında din eğitimi talebi, yeni çok boyutlu tartişmalara yol açmakta, yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar, yapılacak yeni hukuki düzenlemelerle çözüme kavuşturulabilecektir.

E. ARAşTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLARI

Araştırmaya ilk planda literatür incelemesi ve kaynak taraması ile başlanmıştır, bu alanla ilgisi az da olsa konu ile yazılan makaleler, yazılar incelemeye alınmıştır.

Araştırmada esas olarak literatür incelemesi metodu kullanılmıştır. Ayrıca gerekli verinin toplanması için resmi kurumlarla görüşme ve yazışmalar yapılmış, mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Literatür konusundaki çalışmalarda ana kaynak olarak az da olsa Makedonya’da yayınlanan konuyla ilgili yazılar dikkate alınmıştır. Bununla birlikte araştırmamıza yardımcı olması bakımından Türkçe literatürden ve benzer Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalardan da istifade edilmiştir. Kaynak inceleme ve tarama faaliyetlerimiz imkânlar ölçüsünde Makedonya’da devam etmiştir.

Literatüre ulaşma iki şekilde olmuştur.

1. Kütüphane Çalışmaları

Bu konudaki literatürün tespitinde genel olarak Üsküp Eğitim Fakültesi, Makedon İlahiyat Fakültesi (Bogoslovski Fkultet) ve Makedonya Cumhuriyeti İslâm Birliği Kütüphanelerinden faydalanılmıştır. Öte yandan Makedonya Bilimler Akademisinde (MBA) çalışan Doç. Dr. Numan Yusuf Aruç’un literatür tespitinde yardım ve katkıları olmuştur.

2. Resmi Kurumlarla Görüşme ve Yazışmalar

Debre Eğitim Müdürlüğü’nden ilkokul, ortaokul ve liselere ait müfredat programları temin edilmiş, okullarla ilgili yönetmelikleri içeren okul tüzüğü temini, adı geçen müdürlükten sağlanmıştır.

Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği Din Eğitimi sorumlusu Yakup Selimoski, Makedon Ortodoks Kilisesi Din Eğitimi sorumlusu Ratomir Grzdanovski ile görüşmelerde bulunarak, bilgi ve literatür sağlanmıştır. Bununla beraber Makedonya’da faaliyet gösteren dinî kuruluşların yetkilileri ile dînî eğitim müesseselerinin idarecileri ve yetkilileri ile ve din eğitimi ile ilgili araştırmalarda bulunan ilim adamları ile görüşülerek gereken belge ve literatürün elde edilmesine çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIKTAN SONRA MAKEDONYA'DA DİN DEVLET İLİŞKİSİ

A. MAKEDONYA HAKKINDA GENEL BİLGİ

1. Makedonya'nın Kısa Tarihi

Dilimizde Fransızca'dan geçen, ancak aslı Eski Yunanca olan Makedonya kelimesi "karışık, türlü, muhtelif parçadan oluşan, yamalı bohça, sebze ya da meyve salatası" manalarına gelmektedir¹. Makedonya güneyde Ege denizinin kuzeybatı kıyılarından, kuzeyde Vardar nehrinin orta kısımlarına, doğuda Marta nehrinden batıda Tesalya ve Şar dağına kadar uzanan sahayı kaplar ise de sınırları kesin bir şekilde hiçbir zaman belli olmamıştır. Daha doğrusu bugünkü anlamda Makedonya coğrafi bir bölgeden öte XIX. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış siyasî bir terimdir.²

Balkan yarımadasının içinde yer alan, aynı zamanda Asya'dan Avrupa'ya uzanan ana yolun üzerinde bulunan Makedonya, hem doğulu hem batılı çeşitli milletlerin ilgisini çekmiş ve bu milletler tarafından elde edilmeye çalışılmıştır.

Coğrafi bir bölge olarak Makedonya'nın tarihi milattan öncesine kadar geriye gider. Ancak dünya milletleri tarihinde ön sıralara çıkması Filip ve oğlu büyük İskender'in doğum yeri ve saltanatların paytahtı olmasındandır. Milâdi V. Asırda Kayzatların ardından yola çıkan Dragovik, Velegezit, Yagudet, Voymut ve Birizit Slav kabileleri bu bölgeye yerleşmiş, XIV. Asrın ilk yarısına kadar da Slav kökenli birçok hanedan iktidara gelmiştir.³ Çar Samuil'den başlayarak Çar Duşan, Ykeyam, Nervanya ve Kosova savaşında Sultan Murat Hüdâvendigâr'a karşı savaşan Uglyaşim Makedon-

---

¹ Tahsin Saraç, *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, TDK Ankara, 1976, s.722.

² İnbaşı, Mehmet, *Makedonya Sorunu Düinden Bugüne*, ASAM, Ankara, 2002, s.43.

³ Aleksandar Stojanovski, *Grodovite na Makedonija od Krajot na XIV da XVI vek*, Skopje 1921, s.7

ya'yı yönetenler arasında yer almaktadır. Slav kabilelerinin güneyde ulaştıkları son nokta Makedonya'dır. Barbar Slav kabilelerinin saldırılarında ayakta kalmayı başarıp Selanik, Üsküp, Seses, Voden gibi şehirlerin yerlileri daha sonraları Makedonya'nın gelişiminde önemli rol oynamışlardır. Osmanlıların gelmesiyle İslâm'ın topluca kabul edilmesinde önemli bir etken IX-X Asırdaki Bogomil hareketidir. Bogomiller Ortodoks ve Katolik Kilisesinin ideolojisine karşı tek bir Tanrıya ve doğuda Ariusçular gibi İsa'dan sonra Madmad isminde bir peygamberin geleceğine inanmaktaydılar.⁴ Bu anlayışlarından dolayı Bulgaristan ve Sırbistan'dan kovuldular ve Makedonya ile Bosna'ya yerleştiler. Haksızlık ve zulüm altında yaşayan Makedonya ve Bosna sakinleri onları bu zulümden kurtaracak güven ve huzur içinde yaşamalarını sağlayacak bir yönetime ihtiyaç duymaktaydılar. Osmanlıların balkanlara gelmesiyle asırlarca bekledikleri huzuru buldular ve bundan dolayı topluca İslâm'ı kabul ettiler.⁵

Makedonya bir köprü, bir dört yol, aynı zamanda George Castellani'nin dediği gibi "*milletler salatası, barut fıçısı ve Avrupa'nın harp meydanı*" idi.⁶ Bütün bu nedenlerden dolayı, Makedonya'ya çeşitli kültürlerin karışımı ile olagelmiştir. Doğuda Sasani devletlerinden gelen tacirler, batıda Roma İmparatorluğundan gelen tacirlerle Selanik'te karşılaşılıyor, mallarını değiştiriyorlardı. Dünyanın değişik bölgelerinden gelen tacirler yanlarında muhtelif zanaatçıları da getirmektedirler. Zanaatçıların gelmesi Makedonya'da demirci, nalbant ve diğer zanaatların gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Aynı zamanda batıdan gelen Roma kültürü ile doğuda büyük İskender'in fetihlerinde karşılaştığı Hint, Sasani, Mezopotamya ve Mısır kültürü Makedonya'da bir araya geldi. Bu kültür karışımının belirtileri Osmanlı öncesi Makedonya kilise kitlesinde, kilisesinin içindeki ikonografyada, arkeolojik araştırmalarda bulunan çeşitli süslü ev eşyalarında açıkça görülmektedir. Bunun en belirgin misali Manastır şehrinin yanında arkeo-

---

⁴ Daha Geniş Bilgi İçin bkz. Dragoljub Dragojloviç, *Bogomilsto na Balkanu, Maloj Aziji* ; Bogomilski Rodonaçalmiçi, Beograd, 1974, s.9 ; Aleksandar Solovjev, Jusuli Bogamli PaštovalıKut, Sarajevo 1948, s.6.

⁵ Öcalan, Hasan Basri, *Balkanlardaki Türk Kültürününün Dünü-Bugünü-Yarını*, Uluslararası Sempozyumu 26- 28 Ekim 2001 Bursa, Sevim Sezai, *Türklerin Rumeli'ye İlk Geçişleri ve İskân Faaliyetleri*, Bildiri Kitabı, Bursa 2002, s.51.

⁶ Castellani, Georges, *Balkanların Tarihi*, Türkçeye çeviren Yaraman-Başbuğ Ayşegül, Milliyet Yay, Ankara 2000, s.11

lojik kazılar sonucu meydana çıkan eski Parakleos şehridir. Parakleos şehrinin anfisi eski Roma stilinde yapılırken, her kapının önünde taştan yapılmış Mezopotamya simgelerini taşıyan ikişer aslan taşımaktadır.⁷ Bizans imparatoru III. Andronikos'un 1341'de ölümü onun küçük yaşta olan oğlu V. Juanmis Paleologos'u kendisine vâsi tayin etmesi ve Balkanlarda Sırp ve Bulgar tehlikesinin baş göstermesi üzerine, Bizans tahtını ele geçirmek isteyen Jean Kantakuzenos önce Umur Bey'in yardımına müracaat etti, daha sonra ise Orhan Bey'den yardım istedi. Bu münasebetin Türklerin Rumeli'ye geçişlerini oldukça kolaylaştıracağını düşünen Orhan Bey 5000–6000 kişilik bir yardımcı kuvveti Trakya'ya gönderdi. 1344 yılında vuku bulan bu hadiseden üç yıl sonra (1349) Kantakuzenos'un tekrar yardım istemesi üzerine, Orhan bey, oğlu Süleyman Paşa'yı 20.000 askerle gönderdi. Kantakuzenos Osmanlılara askeri üs olarak Çimpe (çimbi) kalasını verdi, böylece 2 Mart 1334 yılında Osmanlı Gelibolu yarımadasının fethini tamamladı. Süleyman Paşa buradan Trakya içlerine yaptığı gazâ akınlarıyla hâkimiyet sahasını daha da genişletti ve bir bakıma Osmanlı Rumelisi doğmaya başladı.⁸

Osmanlı Rumeli'ye geçişten hemen sonra bazı tehditler aldı. Yabancı unsurların bulunduğu yerlerde o bölgenin siyasi ve askerî emniyetini sağlamak için Anadolu'dan Rumeli'ye Türk unsurunu yerleştirdi. Osmanlı bir taraftan ordusuyla elde ettiği topraklarda tarikatlar yoluyla da gönülleri fethediyordu. Edirne'nin fethinden sonra Filibe'de Osmanlı idaresine girdi; Meriç'te toplanan Sırp, Macar ve Boşnak ittifakını 1364 yılında Hacı İlbey komutanlığında 10.000 asker darmadağın etti. Sırp Sındığı adı verilen savaşta galip geldikten sonra Balkanları sağ, orta ve sol kanallara bölen Sultan Murat, üç koldan fetih hareketlerine başladı.⁹ Sağ kanat yani doğu sınırları doğrudan Sultan Murat'ın kendi komutası altında idi. Sol kanat komutan Evronos Bey, orta kol komutanı ise Kara Timurtaş Paşa idi. Sol kanat komutanı Evronos Bey, Sırp prenslerin idaresinde bulunan ve önemli ticaret yollarına da sahip olan Makedonya bölgesini almak için gönderildi. Evronos Beyin Meriç vadisinde Çirmen savaşında Makedonya Sırp prenslerini bozguna uğratması (1371), Makedonya'nın yollarını Osmanlılara açtığı gibi Makedon-

⁷ Şehapi, Behicudin, *İslamska Arhitektura vo Skopje*, Skopje 1986, s.154s

⁸ Daha Geniş Bilgi İçin Bkz. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, X, s.146 ve devamı, İstanbul; Georges Castellan a.g.e.; Joseh Von Hammer, *Geschichte Des Osmanichen*, Raches, Boşnakçaya tercüme Nerkez Smailagiç, I, 51 ve devamı Zagreb 1979

⁹ İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1972, s.167–169.

ya'daki Sırp prenslikleri, Bulgar kralı ve Bizans imparatorunun Osmanlı imparatorunun Osmanlı egemenliğini tanımasına sebep oldu. Böylece Makedonya'nın bir kısmı Kavala, Drama, Serez ve Selanik gibi şehirler Evronos Bey'e bağlı Yiğit Paşa komutanlığındaki akıncı kuvvetler tarafından fethedildi. Orta kol komutanı Kara Timurtaş paşa Vardar ovasından başlayarak Güney Sırbistan ve Bosna'da birçok yeri fethetti.

1392 Manastır, 1389 Üsküp, Pirlepe, İştıp şehirleri fethedildi. 6 Ocak 1392 yılında Makedonya'nın tamamı Osmanlı idaresi altına geçti. Üsküp'ün fethinden bahseden Avrupa tarihçisi Castellani'a çok üzülen şu sözleri söylüyor: "1392 yılında Sultan'ın bayrakları artık Üsküb'de dalgalanmaya başlıyordu. Çok geçmeden Beyazıt Vardar Ovası'na binlerce Türk yerleştirerek Makedonya'yı Osmanlıların diğer fetihlerine başlangıç noktası teşkil edecek bir vilayet haline getirmiştir."¹⁰

Üsküp, Manastır, Selanik ve civarına yerleşen Türk toplulukları diğer yerlerde olduğu gibi buranın etnografik görünüşünü de büyük çapta değiştirmişlerdi. Şehir ve kasabalarda yerleşenlerden başka köylerde de yerleşmek ve toprağı işlemek suretiyle bu toprakları ikinci bir yurt olarak benimsemişlerdi.

Osmanlı idari teşkilatında Makedonya, Selanik, Manastır ve Üsküp olarak üç vilayete ayrılmıştır. Bunların hepsine birden "vilayeti selase" denilmiştir.¹¹

Osmanlı idaresinin ilk yıllarından itibaren Makedonya'da çeşitli sosyo-ekonomik değişiklikler yaşanmıştır. Bizans ve Sırp derebeyleri tarafından sayısız haksızlıklara uğrayan köylüler, Osmanlı idaresinde topraklarına ulaştılar ve hayatlarını güvencede yaşamaya devam ettiler.

Makedonya, Osmanlı ordusunun batıya doğru yapacağı fetihler için başlangıç noktası olmuştur. Bundan dolayı Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarını karşılayacak araç ve gereçler de Makedonya'nın değişik şehirlerinde Anadolu'dan getirilen ustalar tarafından imal ediliyordu. Bu ihtiyaç aynı zamanda Makedonya'da çeşitli sanatların gelişmesine de sebep olmuştur. Örneğin Kalkandelen (Tetovo) Osmanlı ordusuna silah hazırlayan bir merkez idi. Silah imalatının yanı sıra halkın ihtiyaçlarını karşılayacak Kazancılar,

---

¹⁰ G. Castellani, a.g.e. s.73

¹¹ İsmail Hami Danişmend, *Osmanlı Tarih Kronolojisi*, İstanbul 1995, IV, 334.

Kalaycılık, Nalbantçılık, Semercilik vb. sanatlar da gelişmiştir. Osmanlı öncesinde önemli ticaret merkezleri olan Manastır ve Selanik'in Osmanlıların gelmesiyle artık doğuyu ve batıyı avucunda tutan güçlü bir devletin ticaret merkezleri olarak yıldızları iyice parlamıştır.

Osmanlı döneminde Makedonya'da edebiyat, musiki, resim ve özellikle mimari çok revaçta idi. Dört beş asırlık bir dönem içerisinde burada inşa edilen yapıların mimari üslûplarına bakıldığında Türk İslam özellikleri açıkça görülmektedir.¹²

Beş asırlık Osmanlı idaresinde Makedonya iyice gelişmiş ve bu bölgeden yetişen eşraf Osmanlı Devleti'nin çeşitli mevkilerinde vazife görmüşlerdir.

Makedonya 1912 Balkan savaşlarına kadar Osmanlı idaresi altında kalmıştır. Birinci Dünya savaşından sonra 1 Aralık 1919 yılında Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı (SHSK) kurulmuş Makedonya bu münasebetle üç bölgeye ayrılmıştır. Bir parçası Yunanistan'a (Ege Makedonya'sı, halen Yunanistan toprakları içinde) bir parçası Bulgaristan'a (Pirim Makedonya'sı halen Bulgaristan sınırları içinde) bir parçası da yukarıda zikredilen yeni kurulmuş krallığa verilmiştir. Vardar Makedonyası¹³ 1945 yılından 1991 yılına kadar Komünist Yugoslavya'nın altı Cumhuriyetinden biri olarak yaşamını sürdürmüş, 1991 yılında referandum sonucu bağımsızlığını ilan etmiştir.

2. Makedonya'nın Etnik, Dinî ve Hukukî Yapısı

a. Demografik ve Etnik Yapı

Makedonya Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kuruluşu'nun vermiş olduğu bilgilere göre Makedonya'nın nüfusu 2002 nüfus sayımına göre 2.022.547'dir. 1 milyon 280.000 Hıristiyan yaşamaktadır. Bu rakamlara göre % 64,18'lik toplam nüfusunu Hıristiyanlar oluşturur. Son sayıma göre Arnavutlar %25.17, Türkler % 3.85, Sırp % 1.78 ve diğer etnik gruplar oluşturur. Fakat ne Arnavutlar ne de Türkler bu sayımı doğru kabul etme-

---

¹² Redziç, Hüsrev, *Sludije o Islamsko Arhitektura Boštini*, Sorojevo 1983, s. 190.

¹³ Bugün bağımsız olan Makedonya Devleti sadece bu kısımdan ibarettir. Kuzeyinde Yunanistan güneyinde Bulgaristan, batısında Kosova ve Arnavutluk, Doğusunda da Sırbistan yer almaktadır. Başkenti Üsküp diğer büyük şehirleri ise Manastır, Pirlpe, Tetovo (Kalkandelen) dir. Yüzölçümü 25.713 kilometre karedir.

mektedir.¹⁴ 1991'deki nüfus sayımına göre Türkler nüfus oranının %5 oluşturuyordu. Bu da gösteriyor ki bu sayımların en önemli özelliği hileli olması ve Makedon hükümetinin arzu ettiği yönde yürütülüp sonuçlandırılmış olmasıdır. Son sayıma göre Arnavutlar 450.000, Türkler 89.000'dir. Daha önce de söylediğimiz gibi ne Arnavutlar ne de Türkler bunu doğru kabul etmemektedirler.

Balkan yarımadasının etnik tablosunda dört temel etnik grup ve birçok etnik azınlık görülmektedir. Dört temel grup Güney Slavları, Romenler, Yunanlılar ve Arnavutlar olarak kabul edilirken, Güney Slavlar da kendi içinde Slovenler, Sırp, Hırvatlar ve Bulgarlar olarak ayrılmaktadır.

b. Dinî Yapı

Makedonya Cumhuriyeti'nde din devletten ayırıcıdır. Laiklik ilkesi sebebiyle devletin resmi dini yoktur. Bütün dini inançlar kanun karşısında eşittir. Bununla birlikte insan şerefini küçük düşüren veya insani ilkelere aykırı düşen dini akımların yayılması da yasaktır. Makedonya'nın dinî yapısı etnik yapısından daha az karmaşık olmuştur. Nüfusun 1.378.687'si Makedon Ortodoks, 643.860'ı ise (Arnavut, Türk, Romen) Müslüman'dır. Bu istatistiklere göre %67'si Makedon Ortodoks, %30'u Müslüman ve %3'ü diğer mezhep veya kiliselere mensuptur. Ancak bu istatistik bilgiler yanlış olmasa bile en azından eksiktir. Çünkü bazı Müslüman kaynaklarına göre toplam Makedonya nüfusunun % 45'inden fazlası Müslüman'dır. Buna göre Müslümanların etkisi de görülmektedir. Devlet İstatistik Kurulu dinî verileri maalesef aktarmamıştır. Bundan dolayı dinî grupların sayısı konusunda kesin bir rakam vermek mümkün değildir.¹⁵

c. Hukukî Yapı

Makedonya Cumhuriyetini Anayasasının 1.maddesinin I.fıkrasına göre Makedonya Cumhuriyetinin tanımı şu şekilde yapılmaktadır. "*Makedonya devleti bağımsız, egemen, demokratik, hukuk ve sosyal bir devlettir*".¹⁶ Makedonya Cumhuriyetinin en üst düzey yetkilisi cumhurbaşkanıdır. Yasama organı olan Parlamento 120 üyeli senatodan oluşmuştur. Millet Meclisi'nin 120 üyesi 4 senede bir tüm ülkenin halkı tarafından

¹⁴ *Zavot za İstatistika*, Statistički Godišnik Na Republika Makedonija 2002, Skopje 2003, s.53.

¹⁵ Hacısalıhoğlu, Mehmet, "Makedonya" mad, *DİA*, c. XXVIII, Ankara 2003, s.437.

¹⁶ *Makedonya Cumhuriyetinin Anayasası*, Feniks, Akademski Peçat, Skopje 2000, s. 3.

seçilmektedir. Makedonya Cumhuriyeti'nin devlet simgeleri Makedonya Cumhuriyeti'nin Devlet bayrağı, arması ve milli marşdır.

Makedonya Cumhuriyeti'nin vatandaşlarına esas haklar, özgürlükler ve görevler verilmektedir. Her vatandaşın doğduğu andan dokunulmaz, bozulmaz ve ayrılmaz hakları vardır. Haklar, hürriyetler herkesin toplum ve diğer kişiler karşısında sorumluluğunu, görevlerini kapsar. Bütün vatandaşların, kadın-erkek ayrımı yapmadan kanun ve mahkeme karşısında eşit oldukları ifade edilmektedir. Devlet ırkından, milliyetinden, dininden, dilinden, cinsinden, soy kökünden, emlak durumundan, siyasî partilere, kuruluşlara ve diğer sosyal birliklere bağlılıklarından dolayı ayrıma tabi olmadan her vatandaşın hukuk ve hürriyetine teminat vermektedir. Bunlarla beraber Makedonya Cumhuriyeti'ni vatandaşlarının yaşam hukuku, hürriyet hukuku, mülkiyet hukuku, nikâh ve iş hukuku, tatil, sosyal güvenlik, kültür ve eğitim vb. hakları vardır. Bütün bu hakları Makedonya Cumhuriyeti Anayasası ile teminat altına alınmıştır.¹⁷

Anayasanın eğitim ile ilgili 39. maddesinde şunu öğrenmekteyiz; "Makedonya'da her bir vatandaş eğitim almak hakkına sahiptir. Devlet parasız, zorunlu eğitim almak hukukunu temin etmektedir. Eğitim sistemi devletin denetimi altındadır. Devlet eğitim sistemi laik karakter taşıyor".¹⁸

B. BAĞIMSIZLIK SONRASI MAKEDONYA'DA DİN-DEVLET İLİŞKİLERİ

1. Makedon Anayasasında Din

Anayasalar devletlerin kuruluş ve işleyişini belirleyen, yönetenlerle yönetilenler arasındaki ilişkileri düzenleyen temel hukuk kurallardır. Makedonya Cumhuriyeti anayasasında din ve dîni kurum ve kuruluşlar ile ilgili olarak anayasanın II. maddesinin 19. fıkrasında şu ifadeler yer almaktadır:

"Dinî inanç ve özgürlükler kişisel ya da kurumsal anlamda, dinî topluluklar oluşturma hakkı garanti altına alınmaktadır. Makedon Ortodoks Kilisesi ile diğer dini birlikler ve kuruluşlar devletten bağımsız ve devletin kanunları karşısında eşittirler. Dinî toplulukların birleşmeleri, devlet sınırları

¹⁷ Trayanovski, Aleksandar, *Crkovno-Učilišnite Opštini vo Makedonija*, Skopje 1988, s.78.

¹⁸ *Makedonya Cumhuriyeti'nin Anayasası*, Feniks, Akademski Peçat, Skopje 2000, s.21.

içerisinde hiçbir sınırlamaya tabi değildir. Makedon Ortodoks Kilisesi ile diğer dinî birlikler kendi işlerini herkes için geçerli olan kanunların sınırları çerçevesinde bağımsız olarak düzenler ve yönetir görevlilerini devlet tayin etmez. Kanunla belirlenmiş okul açma ve topluma faydalı olacak sosyal aktiviteler düzenlemeleri serbesttir.”¹⁹

7 Eylül 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Makedonya Cumhuriyeti her alanda olduğu gibi eski Federal Yugoslavya anayasasını bir yana bırakıp kendi anayasasını meydana getirmiştir. Makedonya Cumhuriyeti demokratik bir ülke olmasından dolayı, demokratik toplumun esas amaçlarından biri de, temel insan haklarından, inanç özgürlüğünü vatandaşlarına kazandırmaktır. Makedonya Cumhuriyeti, bağımsızlık ilanından sonra her konuda eski sistemden hızla uzaklaşırken, her alanda sağlıklı ve cesur değişikliklere hızla adım atarken din eğitimi konusunda aynı cesaret, istek ve kararlılığı göstermemiştir.²⁰

2. Makedon Anayasasında Din Devlet İlişkileri

Makedonya laik bir cumhuriyettir. Dinin devletten, devletin dinden ayrı olması Anayasa’da yer almıştır. Bu yüzden, devletin sosyal, siyasî, ekonomik ve hukukî düzenini belirleyen kanunlar yapılırken dinin bu konudaki emir ve yasakları yerine sosyal ihtiyaçlar esas alınmıştır. Devletin bir niteliği olan laiklik, din ve vicdan hürriyetinin devlet tarafından teminat altına alınmasını sağlayan temel bir ilkedir. Özellikle, farklı din ve inanç mensuplarının bir arada yaşadığı ülkelerde, gerçek din hürriyetini ancak laiklik ilkesi ile sağlamak bir çözüm olabilir. Çünkü ancak böyle bir devlette kişiler, hiçbir dış zorlama olmaksızın dinlerini seçebilir ve dinî gerekleri yerine getirip getirmemekte serbest olur, kendi iradeleri doğrultusunda davranma imkânı bulurlar. Laik bir devlette din hürriyeti, belli bir dine inanma ve onun ibadet gereklerini yerine getirme hürriyetini ifade ettiği gibi, kişinin isterse hiçbir dine inanmama ve hiçbir dinin ibadetlerini yerine getirmeme hürriyetini de kapsar.

Devletin vatandaşı ile ilişkisi dinî ve ideolojik değil, adalet boyutunda olmalıdır. Devletin temel görevi, adaleti, iç ve dış güvenliği sağlamak, vatandaşların temel hak ve hürriyetine engel olan şeyleri ortadan kaldırmaktır. O, toplumun var olan değeri olarak

---

¹⁹ *Makedonya Cumhuriyetinin Anayasası*, Feniks, Akademski Peçat, Skopje 2000, s.11.

²⁰ Kadir, Arif, “Selimoski, Yakup (M.C. İslam Dini Birliği Reisu’l-Ulemanın Eğitim Danışmanı) ile 07.03.2010. tarihinde yapılan mülakat. (Yayınlanmamış)

dine saygılıdır. Vatandaş dilerse toplumun dinî değerlerini öğrenebilir ve bu değerler doğrultusunda yaşayabilir.

3. Makedon Anayasasına Göre Din ve Vicdan Hürriyeti

İnsanın en tabii ve temel haklarından biri, istediği dini, istediği şekilde, hiçbir baskı altında kalmaksızın yaşaması ve dile getirmesidir. Herkes korkmadan ve başkalarının baskısı altında kalmadan inancına göre yaşamak hak ve hürriyetine sahip olmalıdır. Makedonya Cumhuriyeti, anayasal bir teminatla vatandaşlarına bu hak ve hürriyetleri sunmuştur. “Din ve vicdan hürriyeti”, anayasanın II. maddesinin I. fıkrasında şu şekilde teminat altına alınmıştır.

a. “Hiç kimse cinsiyetinden, soyundan, ırkından, dilinden, memleket ve doğum yerinden, inancından, dininden veya cemaatinden, siyasi görüşünden dolayı haksızlığa uğratılamaz.

b. Makedonya Cumhuriyeti devleti sınırları içerisinde yaşayan herkesin din ve vicdan hürriyeti vardır.

c. Dinin serbestçe icrası teminat altındadır.”²¹

Görüldüğü gibi laik bir sisteme sahip olan Makedonya’da insana ait temel hak ve hürriyetler kanunla garanti altına alınmaktadır. Dinî kuruluşlara kanunlar çerçevesinde tam bir serbestlik tanınmıştır. Dinî ve siyasî bir görüşe sahip olmak, medenî ve siyasî haklardan istifade etmeye engel değildir. Dinin serbestçe icrası teminat altına alınmıştır. Makedonya Cumhuriyeti, her bir vatandaşın dine olan alakasını tespitite, dinî inancında, ibadetlerinde, dinî ayin ve törenlerin uygulanışında, dinî öğretim yolunda her hangi olumsuz problemlerin oluşmasına hukuki yol vermiyor. Dinî inanç, dinî hayat tarzının ve ibadetlerin zorla veya insanlar arasında nifak salmak ve bölücülük maksadıyla tebliği yasaklanmıştır.

---

²¹ *Makedonya Cumhuriyetinin Anayasası*, Feniks, Akademski Peçat, Skopje 2000, s. 8.

4. Makedonya’da Din ve Devlet İlişkilerini Tanzim Eden Resmi Dinî

Kurumlar ve Faaliyetleri

a. Din Hizmetlerinin Sorumluları ve Yürütülmesi

Makedonya’da halkın dinî konulardaki isteklerini karşılama sorumluluğunu karşılayan devlet destekli belirli bir kamu kurumu yoktur. Ancak devletin kurum olarak tanıdığı, fakat hiç bir maddi manevi desteği olmayan kurum ve kuruluşlar vardır. Devlet içerisinde dinî iş ve hizmetlerin yönetimi ile ilgili tam olarak yetkili bir kurumdan söz edilemez. Dinle alakalı ulusal seviyede yapılan hukuki düzenlemeler ise Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlıkları tarafından yerine getirilmektedir.

Dinî meselelerle ilgili (dinî eğitim, özel okullar, dinî eserlerin korunması vb.) yasa tasarıları, yani dinî mezheplerin ve kuruluşların kaydı, Makedon Ortodoks Kilisesi ile İslam Birliği ve diğer dinî kuruluşların tanınması hakkındaki çalışmalarla ilgili kararlar yine aynı bakanlıkların görevlerinden biridir. Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlıkları, devlet yetkilileri herhangi bir dinî kurum ve kuruluş hakkında bilgi almak isterlerse devlet yetkilileri ile dinî kuruluşlar arasında köprü vazifesi görmektedir. Dinî kuruluşlar da devlet yetkililerine kendi isteklerini bu bakanlıklar aracılığıyla iletmektedirler.

Dinî gruplar okul, gençlere yönelik yurt, kurs ve kendi diledikleri şekilde başka mekânlar oluşturabilirler. Zaman, mekân ve sayısı açısından hiçbir özel sınırlama bulunmamaktadır. Ancak bu şekilde kurulan bütün kurumlar genel hukuka uygun olmalıdır.

Kışla, hastane, cezaevi ve başka yerlerde Makedon halkının dinî vecibelerini yerine getirebilmeleri için Makedon Ortodoks Kilisesi ve diğer dinî kuruluşların bugüne kadar hiçbir çalışması olmamıştır. Nedeni ise bu gibi yerlerde halen uygun ve gerekli olan şartların sağlanmamış olmasıdır. Sağlık ve bakım hizmetleri başta olmak üzere burada çalışan personel, devlet okulları ve devlet tarafından tanınan okullardan mezun olan kişiler arasından seçilir. Burada çalışan personel işe alınırken dinleri hakkında herhangi bir şey sorulmaz, ancak onların da kendilerinin bağlı olduğu dine ve dinî kuruluşa saygılı olmaları gerekmektedir.²²

---

²² Yakup Selimoski ile yapılan mülakat.

b. Din Hizmetlerinin Finansmanı

Dinî kuruluşların finansmanı konusunda anayasanın II. maddesinin 17 fıkrası gereğince “Makedonya Cumhuriyeti, hiçbir dini tanımadığı ve desteklemediği gibi hiç bir dinî kuruluşun ve din adamının maaşlarını da ödemez”²³ hükmünü içermektedir. Devletin dinî kuruluşlara ve din adamlarına ücret ödemesi yasaklanmıştır. Makedon Ortodoks Kilisesi yöneticileri, Müslüman din adamları vb. gibi görevliler ve bu kuruluşların başkanları da dinî faaliyetleri nedeniyle devletten herhangi bir şekilde ücret alamazlar.

Yıkılan, yakılan veya zarar gören dinî bir binanın yeniden inşası halka ya da vakıflara aittir. Yerel yöneticiler, yangında tahrip olmuş bir kilise ya da cami binasını, sayet sigorta şirketinden tazminat alındıysa, inşa etmekle yükümlüdür. Yangın, felaket veya bakımsızlık sonucu tamirat çalışması yapılmak istense yeniden inşaat kategorisine girmektedir. Tekrar devletten izin alınması gerekmektedir. Kamu finansmanın bu konuda kullanılması yasaktır.

Dinî kuruluşların herhangi bir dinî merasim yapması devlet tarafından yasaklanmaz. Ancak bu gibi faaliyetlerin de harcamalarını devlet karşılamaz.

c. İbadethaneler

İbadethanelerin sayısı konusunda genel bir istatistik bulunmamaktadır. Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği tarafından 2004 yılında yapılan sayım ve camiler konusunda ifade edilen rakam 512 dir.²⁴ Bu sayının günümüzde biraz daha fazla olduğu söylenebilir. Makedon Ortodoks Kilisesinin verilerine göre ise Makedonya Cumhuriyetinde 302 kilise, 128 manastır ve 54 paraklis bulunmaktadır.²⁵

d. Din Görevlileri, Statüleri ve Problemleri

Tarafsızlık ilkesine göre devlet, din adamlarının tayinine müdahale etmez. Dinî kuruluşların yetkili idarecileri kendi liderlerini kendileri seçerler. Din görevlilerin maaşlarını veya masraflarını dinî kuruluşların kendileri karşılamaktadır. Herhangi bir mabette dinî hizmete başlamak için vaizlik, imamlık ya da müezzinlik gibi, ilgili dinî kurulu-

²³ *Makedonya Cumhuriyetinin Anayasası*, Feniks, Akademski Peçat, Skopje 2000, s.9.

²⁴ Şehabi, Becudin, *İslam Birliği ve Kuruluşları*, Üsküp, 1991, s.23.

²⁵ [htt.www.m-p-c-org./Prosveta.24.02.2010](http://www.m-p-c-org./Prosveta.24.02.2010)

şun (O, kilise ise ilgili kilise yönetim kurulunun, cami ise bağlı bulunduğu müftülüğün) izni alınarak hizmete başlanabilir. Ayrıca tüm dinî kuruluşların ve dinî mezheplerin yerel din görevlileri yasal olarak tanınmayanlar da dâhil ya da onların temsilcileri, bağımsız vaizlik hizmeti bulunmayan tüm kurumlarda kendi mezheplerinin ya da cemaatinin üyelerine özgürce ulaşma hakkına sahiptirler.

Dinî kurumlarda papazlık, imamlık ya da herhangi bir dinî görev üstlenenler, bir çalışma sözleşmesine göre göreve alınmışlarsa genel sosyal güvenlik sistemine dâhildirler. Dolayısıyla sosyal güvenlik sisteminden sınırsız şekilde yararlanabilirler.

e. Makedonya Cumhuriyeti'ndeki Dinî Kuruluşlar ve Faaliyetleri

Bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Makedonya Cumhuriyeti'nde insan hak ve özgürlükleri, vicdan ve dinî inanç hürriyeti uluslararası normlara uygun olarak belirlenmeye çalışılmıştır. İnsan hak ve hürriyetleri sisteminde önemli problemlerden olan dinî inanç özgürlüğü bugünkü Makedonya siyasetinde demokratik hukukî toplum kuruluşunda önemli bir faktör olarak algılanmakta; bu alanda gelişmeye dönük önemli girişimler görülmektedir.

Makedonya Cumhuriyeti dinî kurum ve kuruluşların serbest faaliyetlerini dinî inanç özgürlüğü ile teminat altına almıştır. Bununla birlikte, insan şeref ve haysiyetini küçük düşüren, başkalarının dinî inançlarını tahkir eden dinî kuruluşların faaliyetlerine sınırlar koymaktadır. Makedonya Cumhuriyeti Hıristiyanlığın veya diğer dinî kuruluşların faaliyetlerine karşı olmamakla birlikte, Makedonya Devleti'nin aleyhine yönelmiş amaç ve eylemlere karşı kendini koruma hakkını saklı tutar. Ülkede faaliyet gösteren tüm dinî kurum ve kuruluşlardan Makedonya Cumhuriyeti ve vatandaşlarının aleyhine yıkıcı propagandalarda bulunmamaları istenir. Dinî siyasî amaçlara alet edilmesine izin verilmez. Dinî toplumdaki rolünü inkâr etmek mümkün değildir. Dünyevi kanunlara saygı duygusunu yayan dinler, toplumda sosyal siyasî sabitliğin oluşmasında çok önemli faktördür. Ama bu misyonun aksi olursa bu gibi dinlerin ve dinî kuruluşların yayılması ve faaliyette bulunmaları imkânsızdır.

Makedonya Cumhuriyetinde ağırlıklı olarak iki dinin mensupları yaşamaktadır. Hıristiyan Ortodoks Kilisesine (MOK) mensup Makedonlar ile Müslüman olan Arna-

vutlar, Türkler, Pomaklar, Boşnaklar ve Romenlerdir²⁶. Halkın dinî ihtiyaçlarını karşılayan önemli iki dinî kuruluş vardır. Bunlar da Makedon Ortodoks Kilisesi ile Makedonya İslam Birliği'dir (MİB). Bunlardan başka Batı ülkelerinden ve Arap devletlerinden gelen dinî örgütler de vardır. Bunlar da kendi alanlarında hizmet etmektedirler. Bu örgütlerin maddi desteğini genelde kendi ülkeleri sağlamaktadır.

Hıristiyan ülkelerden gelen örgütler genelde Hıristiyanlık propagandası yapan misyonerlerdir.

Makedonya Cumhuriyeti'ndeki dinî kuruluşların faaliyetlerine herhangi bir engel konulmamaktadır. Değişik alanlarda faaliyetlerini sürdüren kuruluşlar genelde eğitim, kültür, vb. alanlarda hizmet vermektedirler. Bu kuruluşlar verdikleri hizmetlerle beraber, kendi dinî düşünce ve ideolojilerini de halka öğretmektedirler. Genelde bu iki büyük kuruluş dinî düşünceyi, dinî yaşamı insanlara aşılarmayı hedef almaktadır. Makedonya Cumhuriyetinde mevcut olan bu iki büyük kuruluş devletin kanunlarını gözeterek faaliyetlerini yürütmektedirler.

Makedonya Cumhuriyeti'ndeki dinî kurum ve kuruluşları serbestçe dinî inancını seçme ve yaşama, din eğitim ve öğretimi yapma, dinî yayın ve dinî teşkilatlanma gibi hakları vardır.

(1) Makedonya İslam Birliği ve Faaliyetleri

Osmanlı hâkimiyeti döneminde Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan Müslümanların dinî yaşayışı doğrudan doğruya İstanbul'da bulunan Şeyhülislamlık makamı tarafından idare ediliyordu.

Osmanlı sonrası ve iki dünya savaşı arasındaki dönemde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı olarak kurulan Krallık Yugoslavyası, Makedonya bölgesini Güney Sırbistan adını vererek işgal etmiştir. Merkezi Üsküp olan bu bölge çoğunluğu Türk ve Arnavutlardan bir Müslüman kitleye sahipti. Osmanlı sonrası bu dönemden itibaren Makedonya Müslümanları, dinî ve içtimaî bakımdan İstanbul ile bağlarını devam ettirememişlerdi. Bu arada Bosna Hersek'i de kapsayan Krallık Yugoslavyası, Belgrat merkezli bir dinî ve milli eğitim politikasına yöneldi. Ancak Krallık Yugoslavyası Batılı ülkelere verdiği

---

²⁶ Nuredini, Mansur, *Makedonya'daki Belli Başlı Ziyaret Yerleri*, Gostivar 2003,s.20.

sözler gereği sınırları içerisinde yaşayan Müslüman toplulukların dinî ve milli eğitimini bir düzene sokmak zorunda kalmıştı.

Üsküp'te kurulan Belgrat merkezli bir eğitim politikası Makedonya'dan başka Kosova ve Sancak bölgelerine de hitap ediyordu. Nitekim Saraybosna'ya (Sarajevo) bağlı Vakufska Direkcija adındaki dinî işlerden sorumlu bir müessese bölgedeki Müslümanlara yönelik faaliyetlerini sürdürdü. Bu kurumların üstünde bir konuma sahip bulunan Ulema Meclisi de tesis edildi.²⁷

Komünizm döneminde genel olarak dine karşı yürütülen amansız savaştan sadece Müslümanlar zarar görmüştür. Bu dönemde “din düşmanlığı” adı altında ayrımcılık yapılarak yalnızca Müslümanlar hedef seçilmiştir. O günlerde Eski Yugoslavya'nın bir parçası olan Makedonya Cumhuriyeti bu tür anti demokratik yasaların, projelerin ve siyasi oyunların Müslümanlar üzerinde denendiği bir yer olarak seçilmiştir.

Müslümanlara karşı uygulanan tüm bu sistematik baskılara rağmen Makedonya İslam Birliği, zikredilen bütün bu olumsuz şartlar altında, kurum ve kuruluşlarıyla birlikte Müslümanların dini yaşayışını ayakta tutmaya, onu yaygınlaştırmaya ve geliştirmeye olağanüstü bir gayret göstermiştir.

Üsküp'te 1918–1945 yılları arasında Osmanlı usulüyle çalışan üç medrese mevcuttu: Meddah Medresesi, Kral Aleksandar (Velika Medresa) Medresesi ve İsa Bey Medresesi.

Meddah medresesi klasik Osmanlı eğitiminin devamını sağlayan bir hareket olarak görülmektedir. Kral Aleksandar Medresesi batılama hareketini destekleyen yeni kurulan Krallık Yugoslavyası Devleti'nin Sırp hegemonyasını yansıtmayı ve bu doğrultuda bir nevi batılama fikrini desteklemeyi hedeflemiştir. Öğretmenlerin çoğunluğunu Boşnak asıllı öğretmenlerin oluşturduğu İslahatçı İsa Bey Medresesi'nin yerli Arnavut ve Türk unsurlar arasında fazla kabul gördüğü söylenemez.²⁸ Günümüzde bu Birliğin idaresinde faaliyet gösteren Üsküp'te İsa Bey Medresesi (erkek ve kız), İştip'te aynı adı taşıyan diğer bir erkek İmam- Hatip Lisesi ve Kalkandelen (Tetovo)'de aynı adı taşıyan

---

²⁷ Aruçi, Muhammed, “Köprü” Kültür –Sanat Dergisi, sayı 14, Focus Basımevi, Üsküp 2006, s. 36.

²⁸ Aruçi, Muhammed, *Köprü Kültür –Sanat Dergisi*, sayı 13, Focus Basımevi, Üsküp 2006, s. 28.

bir kız medresesi mevcuttur. Ayrıca yine bu Birliğe bağlı Üsküp'te bir de İlahiyat Fakültesi bulunmaktadır.²⁹ Bütün bu medreselerin ve ilahiyat fakültesinin ve orada çalışan personelin maaşını Makedonya İslam Birliği karşılamaktadır. Bu dinî Birlik ise hayırsever insanların bağışları, zekât ve sadaka gelirleri ile ayakta durmaktadır.

Eski Yugoslavya'nın dağılması ve bunun akabinde bağımsız Makedonya Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, Yugoslavya İslam Birliği Riyaseti'nden ayrı olarak Makedonya İslam Birliği Meşihatı adı altında bir dinî kurum tesis edildi. 1994 yılında kabul edilen yeni anayasayla Makedonya İslam Birliği bağımsız bir dinî kuruluş olarak faaliyet göstermeye başladı.³⁰

1994 yılında kabul edilen tüzüğe göre Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği'nin kurum ve kuruluşların görev ve sorumlulukları bu tüzüğün 49. maddesinde şöyle belirtilmiştir:

“İslam Birliği'nde eğitim, öğretim bilim ve profesyonel faaliyetler yapılır.

Bu Birlik, okul, medrese, ilahiyat fakülteleri, İslami bilimsel araştırma merkezleri, kitap evleri, İslami arşivlerini korumak ve gözetmekle ayrıca bunların gider ve gelirleriyle ilgilenir”.

Madde 50: -“Medrese genel eğitimin ve dinî öğretimin sağlandığı ve İslam Birliği'nde çalışan profesyonel kadronun yetenekleşmesi için kurulmuş bir eğitim öğretim kuruluşudur.

İlahiyat fakülteleri ilahiyatçıların yetiştirildiği ve genel dinî hizmetlerde profesyonel görevler yapabilecek kadroların sağlandığı yüksek eğitim kurumlarıdır.

İslamî kuruluşlar ve bilimsel merkezleri, İslam birliği çerçevesinde özel profesyonel bilimsel araştırma çalışmaları için kurulmuştur.

Kitapevleri, arşivler, müzeler tarihî ve kültürel eserlerin korunması ve tanıtılması için kurulan müesseselerdir.”³¹

---

²⁹ Hacısalıhoğlu, Mehmet, “Makedonya”, a.g. e, s.438

³⁰ Recebi, Süleyman, *Balkanlarda Gelecek Tasavvuru*, Düşünce-Gündem Dergisi, sayı 48. İstanbul 2008, s 18.

³¹ *Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği Tüzüğü*, Üsküp 1996, s.66.

Bu yeni yapılanma içinde Makedonya İslam Birliği'nin tüzüğünde de belirtildiği üzere, Birlik, bu topraklarda daha önceki dönemlerde faaliyet gösteren diğer İslamî birliklerin bir devamı niteliğinde olduğunu kabul etmektedir. Buna göre, Makedonya İslam Birliği, tarihi seyir içinde burada faaliyet göstermiş olan diğer İslamî birliklerin bütün menkul ve gayrimenkul mal varlığının da varisi olmuştur.

Değişik etnik mensubiyetlere ait olan Makedonyalı Müslümanlar, yegâne dinî kuruluşları olan Makedonya İslam Birliği etrafında organize olarak dinî yaşayışlarını sürdürmeye devam etmektedirler. Makedonya İslam Birliği, ülke genelinde yaşayan bütün Müslümanların dini yaşayışını en iyi şekilde organize etmeye, İslami değerlere sahip çıkmaya ve Müslümanları maddi ve manevi değerlerine zarar verecek bütün olumsuzluklardan korumaya azami ölçüde gayret göstermektedir. Makedonya'daki Müslümanların Arnavut, Türk, Pomak, Boşnak ve Romen gibi farklı etnik topluluklara mensup oldukları nazarı dikkate alınır, Makedonya İslam Birliği'nin çok uluslu bir yapıya sahip olduğunu söylemek de mümkündür.³²

(2) Makedon Ortodoks Kilisesi ve Faaliyetleri

Makedonya Cumhuriyetindeki nüfusun %67'si Makedon Ortodoks olduğu söylenmektedir. Müslüman kaynakları ise bu istatistiklerin doğru olmadığını iddia etmektedirler.

Slavlar, milattan sonra VI. yüzyılın sonu ve VII. yüzyılda Balkanlara göç ettikleri zaman Bizans Kilisesinin etkisi altına girmişlerdi. 863'te Ohri'ye gelen Aziz Naum (Sveti Naum) buradaki Slavları Ortodoksluğa kazandırdı. Makedonya'yı da içine alan Bulgar devleti 870'te Hıristiyanlığı kabul edince bu din Slavlar arasında iyice yayıldı. Ohri'li Aziz Kliment (Sveti Kliment Ohridski) Ohri Edebiyat Okulunu kurdu. Bölgedeki dini hayatın merkezini oluşturan Ohri şehri 1000 yıllarında başpiskoposluk haline geldi ve konumunu yüzyıllar boyunca korudu.

Osmanlı Devletinin, İstanbul'un alınışından sonra Balkan kiliselerini Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi altında birleştirmesinin ardından da varlığını sürdüren Ohri başpiskoposluğu 1767'de Osmanlı hükümeti tarafından kaldırıldı. Doğrudan Fener Rum

---

³² Şehabi, Behicuddin, *İslâm Birliği ve Kuruluşları*, Üsküp, 1991, s.55.

Ortodoks Patrikhanesine tabi olan bölgede Hıristiyanları, 28 Şubat 1870'te Bulgar eksarhlığının kurulmasıyla büyük ölçüde patrikhaneden ayrılarak Bulgar eksarhlığına geçti. Eksarhlık okulları kapatılınca bölgedeki Hıristiyanlar Sırp din adamlarının etkisi altına girdi. Yugoslavya içinde federal bir cumhuriyet haline gelen Makedonya'da 1958'de Ohri'de Slav Makedonlarını içine alan ve kendinin ortaçağdaki Ohri başpiskoposluğunun devamı olarak gören bir Makedon Ortodoks Kilisesi (Makedonska Pravoslavna Crkva MPC) kuruldu. Günümüzde Makedonya Cumhuriyeti'ndeki Makedon Ortodokslar bu kiliseye tabidir.³³

---

³³ Hacısalıhoğlu, Mehmet, "Makedonya" mad, *DİA*, c. XXVIII, Ankara 2003, s.438.

İKİNCİ BÖLÜM

MAKEDONYA'DA DİN EĞİTİMİ (1991 2010)

A. MAKEDONYA EĞİTİM SİSTEMİ VE HUKUKİ TEMELLERİ

1. Makedonya'da Eğitim Kanunu

7 Eylül 1991 yılında Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etti. Eski Yugoslavya'nın dağılmasından sonra Yugoslavya eğitim politikası geçerliliğini kaybetmişti ve Makedonya için bir milli eğitim politikasının geliştirilmesi meselesi gündeme gelmiştir. Uzun yıllar boyunca her yönü ile gelişen güçlü bir eğitim sisteminin kısa sürede değiştirilmesi mümkün değildir. Özellikle Makedonya gibi farklı etnik milletlerden yeni oluşmuş bir devlette bunun hemen sağlıklı bir zemine oturtulması zamana bağlıydı. Bunun neticesi olarak devletin sağlıklı ve istikrarlı yürümesini sağlayan kanunların yeniden yapılanması, yeni kanunların çıkartılması ve kanunlarda yapılan eklemeler ve ek değişiklikler her geçen gün devamlı olarak farklılık arz etmiştir. Bunun tabii bir neticesi olarak, kanunlarda istenilen istikrar ve devamlılık sağlanamaktadır.¹ Bağımsızlığın ilk yıllarında kabul edilen yeni Anayasa'da eğitimle ilgili ana kanunlar yerini almıştır. Gençlere milli ve kültürel değerleri kazandırma yönünün ağırlıklı olması ile dikkat çeken bu kanunlar çerçevesinde, yeni milli eğitim politikasının ana hatları belirlenmeye çalışılmıştır. Bununla beraber gerek eğitimle ilgili kanunlarda, gerekse milli eğitim politikasının genel ve özel amaçlarının belirlendiği maddelerde eğitimci, politikacı ve halkın yeni tecrübe birikimleri doğrultusunda bazı gerekli değişimler yapılacağı vurgulan-

---

¹ Aruç, Numan, "Makedonya Eğitim Sistemi ve Din Eğitimi", 16-18 Kasım 2007 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen "Müslüman Ülkelerde Din Eğitimi ve Avrupa'daki Okullarda İslam Öğretimi" konulu uluslararası sempozyumda sunulan bildiri, s. 3.

mıştır. Yapılan birçok değişikliğe rağmen istenilen istikrarı bir türlü yakalayamamıştır. Yapılan bütün değişiklikler Avrupa Birliği'nin istediği doğrultuydu.²

Çağdaş Makedonya eğitim sistemindeki istikrarsızlığın sebebi ise eski eğitim sisteminin çok sağlam, istikrarı yakalamış ve daha da önemlisi, köklü bir maziye sahip olmasındandır. Çünkü bunun tesirlerini hemen atmak neredeyse imkânsız gibidir. Yeni uygulanmaya çalışılan eğitim sistem ise, tam tersine, yeni yapılanma döneminde ve henüz oluşum aşamasında idi.

Makedonya Eğitim Yasası, bağımsızlığını kazandıktan yaklaşık 4 yıl sonra yani 1995 yılında yeniden düzenlenmiştir. Yasa'nın ilk maddesinde eğitim, toplumun ve devletin gelişimini sağlayan stratejik öneme sahip, milli, ahlâkî, uluslararası değerleri esas alan demokratik bir karakter taşıyan, vatandaşların esas haklarından sayılan bir süreç olarak tanımlanmıştır. Bu anlamda devletin siyasî, ideolojik ve ekonomik güçleri ile eğitim arasında etkin bir karşılıklı bağımlılık vardır. Yugoslavya döneminden sonra kazanılan farklı siyasî, ideolojik oluşumlar yardımıyla, oluşan problemleri çözmek ve geleceğe yönelik olarak eğitimi yapılandırmak ve farklı açılardan geliştirmek hedeflenmiştir. Bu kanunlarla eğitimin amacı, amaca yönelik hedefleri belirlenerek milli değerlere bağlı eğitim sisteminin yapılanması söz konusu olmuştur.

Eğitim ve öğretim konusu Anayasanın 44.maddesinde şöyle ifade edilmektedir:³

1. Makedonya Cumhuriyeti'nin her vatandaşının eşit eğitim görmeye hakkı vardır.

2. Temel ve orta eğitim zorunlu ve ücretsizdir. Her vatandaş bu eğitimi, devletin ve devlete ait organların eğitim kurumlarından alma hakkına sahiptir.

3. Devlet, tüm vatandaşların özel kabiliyetlerine göre mesleki, özel, orta ve yüksek eğitim alması için gerekli şartları hazırlar.

4. Vatandaşların devlet ve diğer eğitim kurumlarında ücretli eğitim almaları kanunen belirlenen esaslara ve şartlara göre yapılır.

---

² Aruç, Numan, a,g,m, s.4.

³ *Makedonya Cumhuriyeti'nin Anayasası*, Feniks, Akademski Peçat, Skopje 2000, s.29.

5. Devlet, kanunda belirtildiği şekilde eğitim-öğretim kurumlarının ve eğitimle ilgili diğer kurumların faaliyetlerini kontrol eder.

6. Her vatandaşın kendi anadilinde, istediği okulda eğitim görme hakkı vardır.

Makedonya Cumhuriyeti Eğitim Yasasına göre; Makedonya Cumhuriyeti vatandaşları, cinsiyet, ırk, dil, sosyal konum ve mülkiyet durumu, iş türü ve niteliği, inanç, siyasal ve dinsel görüş, ikamet yeri vb. şartlarına bakılmaksızın, eğitim hakkına sahiptirler. Vatandaşların eğitim türünü, okulunu ve eğitim dilini seçme serbestliği vardır.

2. Makedonya'da Eğitim Öğretim Sistemi

Makedonya Cumhuriyeti'nde eğitim sistemi demokratik, laik özelliğe sahiptir. Eğitim sisteminin esasını milli ve uluslararası değerler oluşturuyor. Makedonya Cumhuriyetinde zorunlu eğitim 6–18 yaşları arasını kapsamaktadır.

Makedonya'daki eğitim sistemi birkaç kademedен oluşturulmaktadır: Okul öncesi eğitim, ilkokul, ortaokul, lise, teknik- meslek eğitimi ve yüksek öğretim.

Makedonya Eğitim Sistemi şu şekilde örgütlenmiştir:

1. Okul öncesi eğitim
2. Temel Eğitim
  - a. I. Basamak - ilkokul (6-10 yaş)
  - b. II. basamak – Orta okul (10-14 yaş)
  - c. III. basamak - Lise (14-18)

Makedonya'da temel eğitim veren okullar 3 çeşittir: Temel eğitim planını uygulayan devlet okulları, bazı seçmeli derslere ağırlık veren devlet okulları ve çeşitli özel lise ve kolejler.

3. Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumları
4. Araştırma Enstitüleri
5. Üniversite ve Enstitüler

Eğitim Yasasında belirtildiği gibi, Makedonya Cumhuriyeti'nin her vatandaşı öğrenim görme hakkına sahiptir; ırk, din, dil, sosyal fark gözetilmeksizin herkesin eşit şekilde bu haklardan yararlanması öngörülür.

Makedonya Eğitim Sistemi aşağıdaki prensipleri benimsemiştir:

- Bilimsel gelişmeler ve uluslar arası eğitim standartları doğrultusunda uygulama;
- Eğitimin, siyasi ve dini kurumlardan bağımsızlığı;
- Eğitim kurumlarının talim ve terbiye uygulamasında çeşitliliği;
- Devlet okullarında öğretimin laiklik kavramına uygun şekilde verilmesi;
- Alternatif eğitim kurumlarının faaliyette bulunma imkânı;⁴

Okullarda ulusal eğitim programının hazırlanması, eğitimin planlanmasında ve finansmanında Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanlığına aittir. Makedonya Cumhuriyeti devamlı eğitim sisteminin uluslar arası düzeyde yapılanması yolunda kendi siyasetini gerçekleştirir. Devlet okulları toplam okulların %95'ini kapsamaktadır. Aileler çocuklarını istedikleri okula gönderme hakkına sahiptir. Bu isteğin gerçekleşmesi için istenilen okulda kontenjanın olması gerekmektedir. Her okul kendi öğretmenini seçmektedir. Ülke seviyesinde öğretmenlere verilecek ücret konusunda standartlar bulunmaktadır. Öğretmenlerin ömür boyu iş garantisi bulunmamaktadır. Bütün eğitim kademeleri okulöncesi, ilkokul, ortaokul ve lise olmak üzere ücretsizdir. Ayrıca, ders kitapları öğrencilere ücretsiz verilmektedir. Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na bağlı özel okullar bundan hariçtir. Çünkü özel okullarda eğitim ücretlidir. Genel orta öğretimde, yani liseden mezun olan öğrenciler üniversite sınavına katılma haklarına sahiptirler. Devlet Üniversiteleri ücretli ve ücretsiz eğitim vermektedirler.⁵

a. Okul öncesi eğitim

Makedonya Eğitim Kanununun 3. maddesi okulöncesi eğitimi düzenlemektedir. Buna göre okulöncesi eğitim 1,5 yaşında başlayıp 6 yaşını doldurana kadar ailede ve

---

⁴ Gagovska, Bojna, *Osnovi na Opştestvenoto Ureduvanje*, Bitola 2007, s.121.

⁵ Gagovska, Bojna, *a,g,e*, s. 114.

okulöncesi eğitim kurumlarında verilmektedir.⁶ Okulöncesi eğitim zorunlu değildir. Okulöncesi kurumlara çocuklar ailelerinin isteği üzerine alınırlar. Bu kurumlarda çocuklar aile ile sıkı bir işbirliği halinde yetiştirilirler. Devlet, çocukların ve bebeklerin terbiyesi ve sosyal gelişmesi için malî ve maddî yardım güvencesi vermektedir. Genel olarak okulöncesi eğitim kurumlarının amacını bir cümle ile şöylece ifade etmek mümkündür: Doğumundan ilkokulun başlangıcına kadarki dönemde çocukların bireysel özelliklerini ve yetenekleri göz önünde bulundurarak beceri ve davranışları geliştirmelerini sağlamaktır.⁷

b. İlkokul (6-10 yaş)

İlkokul zorunludur. Süresi 4 yıl olan temel eğitim kurumudur. İlkokulda temel eğitimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak her çocuğa gerekli temel bilgi, beceri, tutum ve yeteneğini keşfetmek ve geliştirilmek, onu milli ahlâk anlayışına uygun yetiştirerek hayata ve üst öğretime hazırlamaktır.⁸

c. Ortaokul (10-14 yaş)

İlkokuldan sonra 4 yıllık bir öğrenim süresi olan okuldur. Bu okulu başarıyla bitiren bir öğrenci, mesleki ve teknik liselerine, meslek okullarına, istediği kolejlere gidebilir. Ortaokuldaki eğitimin esas amacı, kişiliğin oluşması için ortamın hazırlanması, ahlâkî ve milli değerlerin aşılması, ilgi ve becerilerin ortaya çıkarılması ve uluslararası değerler yönünde öğrencilerin gelişmesidir. Ortaokul da zorunlu eğitim kapsamı içinde yer almaktadır.⁹

d. Lise (14-18 yaş)

Makedonya'da lise öğrenimi, akademik mesleklere yönelik olan üniversite tahsilinin başlangıcı sayılır. Bu okulu başarıyla bitiren öğrenciler, not ortalamasına göre bütün üniversitelere girmeye hak kazanırlar.

---

⁶ Gagovska, Bojna, *a.g.e.* s. 120.

⁷ Gagovska, Bojna, *a.g.e.* s. 125.

⁸ Gagovska, Bojna, *a.g.e.* s. 125.

⁹ Gagovska, Bojna, *a.g.e.* s. 126.

Lise öğrenimi, doğrudan doğruya teorik öğrenime yönelik olup öğrencileri sistemli ve prensipli çalışmaya sevk ederek onların görüşlerini ve düşünce kapasitelerini geliştirir. Genelde liseler özel yetenek gerektiren çeşitli bilim dallarında insan yetiştirmek için lisan, matematik ve fen ağırlıklı olmak üzere ikiye ayrılır.¹⁰

e. Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumları

Ortaokulu bitiren öğrenciler kendi yetenek ve isteklerine göre bir meslek okuluna giderler.¹¹

B. MAKEDONYA'DA DİN EĞİTİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1. Bağımsızlık Öncesi Makedonya'da Din Eğitimi

Eski Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyet'inin (YSFC) 6 cumhuriyetinden biri de Makedonya Cumhuriyeti'dir. Bağımsızlığını ilan etmeden önce komünist ve sosyalist bir geçmişe sahipti. Komünizmin yaşandığı diğer birçok ülkede olduğu gibi bağımsızlık öncesi Makedonya Cumhuriyeti'nde de dini yaşama konusunda çok büyük sıkıntılar çekilmiştir. Halk dinî inanç ve ibadetlerini özgür bir şekilde ifade etme imkânlarına sahip değildi.

Osmanlı sonrası ve iki dünya savaşı arasındaki dönemde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı olarak kurulan Krallık Yugoslavyası Makedonya bölgesini Güney Sırbistan adını vererek işgal etmiştir. Özellikle bu dönemde Makedonya bölgesinde yaşayan Müslümanlar, din eğitimi ve öğretiminden tamamen uzak kalmışlardı. Osmanlı sonrası dönemde din eğitimi ve öğretimi tamamen yasaklanmıştı. Yasaklanan din eğitimi sadece Müslümanlar için değil diğer din mensupları için de söz konusuydu. Müslümanların din eğitimi ve öğretimi gördükleri birçok cami ve medrese, 1918–1945 yılları arasında bu dönemde yakılıp yıkılmıştır.¹² Ancak Krallık Yugoslavyası Batılı ülkelere verdiği sözler gereği sınırları içerisinde yaşayan Müslüman toplulukların dinî ve milli eğitimini bir

---

¹⁰ Gagovska, Bojna, *a,g,e*, s. 127.

¹¹ Gagovska, Bojna, *a,g,e*, s. 127.

¹² Recebi, Süleyman, *Balkanlarda Gelecek Tasavvuru*, Düşünce-Gündem Dergisi, sayı 48. İstanbul 2008, s 17.

düzene sokmak zorunda kalmıştı.¹³ Bu sıkıntılı dönemde örgün din eğitimi yasaklanmış olsa bile yaygın din eğitimi gizlice cami, ve evlerde yürütülüyordu. Diğer din mensupları da Müslümanlar kadar olmasa bile dini yaşama konusunda sıkıntılar çekmişlerdir. Kendi dinlerini halka mabetlerinde öğretmeye çalışmışlardır.

2. Bağımsızlık Sonrası Makedonya'da Din Eğitimi

Makedonya'da örgün din eğitimi 1912 yılında Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesinin ardından kaldırıldı. Din eğitimi almak isteyen veya dinini öğrenmek isteyen medreseye kaydını yaptırıp orada eğitimine devam edebilirdi. Din eğitimi ancak mahalle camilerinde, kiliselerinde ve dinî cemaatlerin kendi mekânlarında düzenlenen kurslarda gerçekleştirildi.¹⁴

Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan ettikten sonra her konuda eski sistemden hızla uzaklaşırken, her alanda hızlı ve cesur değişikliklere adım atmasına rağmen din eğitimi konusunda cesaret gösterilemedi. Din eğitimi devlet yetkililerinden beklenen ilgi ve desteği göremedi. Makedonya'daki dinî kuruluşların ve özellikle Avrupa Birliği'nden gelen baskılar neticesinde bu ilgisizlik iyice gün yüzüne çıkmış ve yetkililerin dikkatlerini bu alana çevirmelerini sağlamıştır. Buna rağmen, devletin din eğitimine gösterdiği ilginin hala istenilen seviyeye ulaştığını söylemek oldukça güçtür.

Bağımsızlığından beri Makedonya'da din eğitimi ve öğretimi mücadelesinin sessiz, siyasilenmeden ve her çeşit ideolojik spekülasyondan uzak olarak verilmesine özen gösterilmiştir. Bu konuya ciddi olarak eğilmediğinden bugüne kadar çözüm getirilememiştir. Çok ilginçtir ki, her siyasi partinin tüzüğü, plan ve de programında din eğitimi ve öğretimi yer alıyordu. Avrupa Birliğine girme reformlarında ve taleplerinde de din eğitimi ve öğretimi açıkça ifade ediliyordu. Ancak bu konunun sürekli göz ardı edildiği gözlenmektedir. Öncelikli reformların içinde yer almayarak hep ikincil düzeyde

---

¹³ Aruçi, Muhammed, *İki Dünya Savaşı Arasında Makedonya'da Din Eğitim Öğretim Müesseseleri*, Köprü, Kültür –Sanat Dergisi, sayı 14, Focus Basımevi, Üsküp 2006, s. 36.

¹⁴ Yakup Selimoski ile yapılan mülakat.

önem arz eden reformlar arasında yer verildi. Bazen bu konuya değinildiyse de çözüm için zayıf bir irade sergilendi ve ciddi bir tutum, gayret ve kararlılık gösterilmedi.¹⁵

Bağımsızlığın ilk gününden son karar gününe kadar bu konunun çözümü konusunda ciddi adımların atılmadığı ve kayda değer kararlılıkların gösterilmediği görülmektedir. Bu konudaki girişimler sadece söylemde kalmış ve eylem aşamasına geçilememiştir.

a. 2002–2003 Eğitim Yasasında Din Eğitimi

İlk olarak devlet okullarında din dersinin verilmesi 2000 yılında gündeme gelmişti. Aynı yıl içinde geniş siyasi koalisyon partiler tarafından* Makedonya Parlamentosunda ilköğretim okulları için bazı kanun değişiklikleri yapıldı. Değişikliğe göre ilköğretim kanununun 13'üncü maddesi¹⁶ kaldırılarak yasak olan din eğitimi yasak olmaktan çıktı. Eğitim Bakanı'nın kararı ile din dersi her milletin kendi dilinde devlet okullarında seçmeli olarak okutulmasına karar verildi. Buradaki din dersinin seçmeli olması demek ya din eğitimi (verska pouka) ya da dinler tarihi (istoriija na religite) derslerinden birini öğrencilerin seçmesi demektir. Din dersinin haftada bir saat olmak üzere din adamları tarafından verilmesine izin verildi. Ancak bu karar ciddi olarak çok tartışıldı. Çünkü karar eğitim kanununda değişiklik yapılmadan Bakanın kararına binaen okullarda okutulmasına izin verildi. Hemen 1 Eylül 2003 eğitim ve öğretim yılında uygulanmaya başlandı. Hiçbir altyapı hazırlığı yapılmadan kilise ve camilerden din adamlarını okullara tayin ederek din eğitimine başlandı. Aynı gün okullar din adamlarının yaptığı dua ve dinî merasimlerle açıldı.¹⁷

Bir tarafta Makedonya Cumhuriyetinde resmi bir kurum olan dinî durumlar ve dinî gruplar diğer taraftan Eğitim ve Bilim Bakanlığı ön hazırlıklarına başladı. 2002/2003 öğretim yılında Eğitim ve Bilim Bakanlığı ülke çapında devlet okullarında din dersinin üçüncü sınıflarda seçmeli olarak okutulmasını ve öğrencilerin sayısının

---

¹⁵ Yakup Selimoski ile yapılan mülakat.

* Makedon partiler Makedon Demokratik Milli Birlik Partisi (VMRO-DPMNE) ve Makedonya Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) ve Arnavut partilerden Demokratik Arnavut Partisi (PDSH) ve Demokratik Birlik Entegrasyonu (BDİ)

¹⁶ Madde 13: "İlk ve ortaokullarda siyasi ve dini teşkilatlanma ve hareket etme yasaktır. İlköğretimde din eğitimi yasaktır."

¹⁷ Aruç, Numan, *a,g,m*, s.4.

tespit edilmesini istedi. Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği, Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın onayına sunmak üzere eğitim plan ve programını hazırlamaya başladı. Eř zamanlı olarak, söz konusu Birlik tarafından önerilen ve Eğitim Bakanlığı'na gönderilen din eğitimi ğretmenlerinin listesi kabul edildi.¹⁸

Kısa bir zaman önce Din eğitimi plan ve programı Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından okullarda uygulanmaya başladı. Kısa sürede Müslüman ğrencilerin sayısı 4500–5000'e ulaştı.¹⁹

Makedonya Cumhuriyeti Ortodoks Kilisesi din eğitim konusunda pek hazırlıklı olmadığı için bir ay içerisinde ülke çapında Makedon Ortodoks din derslerine son verilmesine karar verdi. Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile bizzat yaptığımız görüşmeler neticesinde adlığımız bilgilere göre din dersine son verilmesinin sebepleri şunlardır.²⁰

1. Derse olan talebin doğru bir şekilde tespit edilmemiş olması. Başka bir ifadeyle dersi alacak öğrencilerin sayısı konusunda kesin bilgilerin olmaması,

2. Kilise ve İslam Birliği ğretmenlerinin masraflarının devlet tarafından karşılanmak istenmemesi,

3. Kadro sıkıntısı (ğretmen ihtiyacının ve bu ihtiyacı karşılayacak düzeyde yetişmiş eleman sayısı ile ilgili verilere açık bir şekilde sahip olunamaması),

4. Kitap gibi öğretici materyal sıkıntısı v.s.

Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği, Makedon Ortodoks Kilisesinden farklı olarak bu konuda daha büyük başarı gösterdi ve Makedonya çapında 13 ğretmen tayin etmeyi başardı. Gostivar, Kalkandelen, Üsküp, Kumanova, Debre, Ustruga gibi şehirlerde derslere başlandı, kısa zaman içinde Resen ve Manastır şehirlerinde de din dersinin başlaması beklenirken Anayasa Mahkemesi tarafından din dersi uygulamasının durdurulmasına karar verildi. Gerekçe olarak da Makedonya Cumhuriyeti dinî birlikler ve dinî gruplar Kanununun 24. Maddesindeki, "Din ğretimi sadece dinî ibadetlerin ve dinî

---

¹⁸ Selimoski ile yapılan mülakat.

¹⁹ Veseli, Hacer Suloca, *Makedonya Devlet Okullarında Din Dersleri*, Ankara Üniversitesi S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Ankara 2005,s.52.

²⁰ Veseli, Hacer Suloca, a,g,e, s.53.

işlerin yapıldığı yerde yapılabilir” ifadeleri gösterildi. Müslüman çocukları, Anayasa mahkemesinin bu iptal kararına kadar bir yıl boyunca bu seçmeli dersleri almış oldular.

b. 2007 Eğitim Yasasında Din Eğitimi

Dört yıl aradan sonra, daha önce de belirtildiği gibi Makedonya Cumhuriyeti’nin Avrupa Birliğine girme isteği, din dersinin de ders olarak Milli Eğitim müfredatında yer alması, okullarda okutulması tekrar gündeme geldi.

2007 Eğitim Yasası Makedonya Eğitim Kanunu’nda yapılan en büyük değişikliktir. Bu değişikliği, eğitim sisteminde yapılan en köklü değişiklik olarak addetmek, hatta bir devrim olarak nitelendirmek mümkündür. Bu yasayla bağımsızlık sonrası eğitim sisteminde bir türlü üstesinden gelinemeyen problemlerin çözülmesi, yakın bir gelecekte Avrupa Birliği’ne adaylık sürecinde önemli bir mesafenin şimdiden katedilmesi ve çağdaş bir eğitim sisteminin temellerinin atılması hedeflenmiştir.

Bu hukuki düzenlemenin en önemli yeniliklerini 24 Nisan 2007 tarihli 51.sayılı Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi’nden okumak mümkündür:

- Lise dengi okullarda devlet sınavının zorunlu olması
- Dokuz yıllık ilköğrenimin zorunlu olması
- Dokuz yılı tamamlamış öğrencilere 2008/2009 öğretim yılında lise ve dengi okulların zorunlu olması.
- Dokuz yıllık ilköğretim sisteminin üç dönemde meydana gelmesi. Bunlar I-III, IV-VI ve VII-IX öğrenim dönemleridir.
- Zorunlu öğrenim süresinin 6 yaşından 18 yaşına kadar devam etmesi.

Aynı Resmi Gazete’de devrim olarak nitelendirilebilecek en büyük kanun değişikliği ise din eğitiminin eğitim ve öğretim kanununda yer almasıdır.²¹ Sonradan yapılan bütün bu değişiklikler Avrupa Birliğinin istediği doğrultuda gerçekleşmiştir.

2007 yılında Eğitim Öğretim Kanunu’nda yapılan değişiklikle, din dersi ve öğretimine 2008/2009 öğretim yılında başlayacağına karar verildi. Makedonya Eğitim ve

---

²¹ Aruç, Numan, *a,g,m*, s.2.

Bilim Bakanlığı söz konusu Kanun'un 13. maddesinde “*din eğitimi ve öğretiminin ilk ve orta öğretimde I. - IX. Sınıflarda seçmeli olarak yapılmasına*” karar vermiştir. Ancak başlangıçta ilk olarak beşinci sınıfta okutulmaya başlanacaktı. Dersin bir yıl sonra gecikmeli olarak başlamasının sebebi ise hala müfredat, plan ve program, dersin şekli ve kimler tarafından verileceği konusunun netlik kazanmamış olmasıydı.

C. DEVLET OKULLARINDA DİN EĞİTİMİ

1. Ortodoks Din Eğitimi

a. Devlet Okullarında Ortodoks Din Eğitimi

Devlet okullarında Ortodoks din eğitimi, Makedon Ortodoks Kilisesi (MOK) tarafından belirlenmiş Eğitim Bakanlığı'nca onaylanmış 30 öğretmen ile 7 Ekim 2002 tarihinde başlamıştır.

Makedonya'nın farklı bölgelerinde din eğitimi birçok okulda gecikmeli olarak başladı. Bunun ana sebebi okullarda din eğitimi talebini tespit etmeye yönelik anketlerin gecikmeli olarak yapılmış olması idi. Hadisenin içinde yer alan taraflardan alınan bilgiler değerlendirildiğinde, Eğitim Bakanlığı'nın bu kararının, kendi bölge çalışanlarından, okul müdürlerinden ya da bizzat öğretmenlerden saklandığı izlenimi uyandırmaktadır. Bazı okullardan herhangi bir cevap alınmamış olması bu izlenimi daha da güçlendirmektedir.²²

2002/2003 öğretim yılında, Kilise yetkilileri ile Eğitim ve Bilim Bakanlığı temsilcileri ve okul müdürleri iki ayrı görüşme yapmıştır. Bunlardan ilki, Bregalnitsa Piskoposluğu düzeyinde 17 Ekim 2002 tarihinde “Aziz Pantelemeyon” Manastırı'nda “Din Eğitimi Derslerinin Seçmeli Olarak İlkokul III. Sınıflarında Başlatılması” konulu gündemle yapılmıştır. İkincisi ise, din eğitiminin okullarda uygulanmasının sorunlarına pratik çözümler aramak amacıyla 11 Aralık 2002'de Üsküp'te gerçekleşmiştir.²³

Din dersi için MOK tarafından 38 öğretmenin görevlendirilmesi yapıldı. Daha sonra bazı değişiklikler yapıldı ve bunlardan bir kısmı göreve başlamadı. Toplam 28

²² Veseli, Hacer Suloca, a,g,e, s.60. Ayrıca bkz Dremvitski, Episkop Jovan, *Obrazovanjeto i Religijata* , Bitola 2001, s.21

²³ Veseli, Hacer Suloca, a,g,e, s.60.

okulda 3000 öğrenci bu derse katıldı. Bunların 1300'ü Bregalnitsa Piskoposluğunda (Doğu Makedonya'da) idi.²⁴

Din Eğitimindeki sorunlara çözüm bulmak ve eğitimi daha düzenli bir seviyede gerçekleştirmek amacıyla uzun bir bekleyişten sonra 15 Temmuz 2003 yılında dönemin Eğitim Bakanı ile MOK görüştü. Bu görüşmeler esnasında Bakanlığın din eğitimi konusunda bir sıkıntısı olmadığını ve okul kapılarının açık olduğunu fakat eski bakanın resmiyetteki eksikliklerin düzeltilmesi gerektiğini bildirmiştir. Bu nedenle Eğitim Bakanlığının din dersine girecek öğretmenlere maaş vermesinin söz konusu olamayacağı belirtilmiş ve kitap basımı konusunda yardımcı olabilecekleri ifade edilmiştir. Fakat konu ile ilgili makamlara yapılan görüşme başvuruları kabul edilmemiştir. Diğer taraftan 2003 öğretim yılından itibaren devlet okullarındaki din eğitimine son verilmiştir. Bu tarihten sonra MOK'un tüm görüşme taleplerine Eğitim Bakanlığı olumsuz cevap vermiştir.²⁵

Aynı sorunlar 2008/2009 eğitim öğretim yılında²⁶ da devam etti. Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanlığı MOK'dan din dersi verecek olan öğretmenlerin listesinin oluşturulmasını ve Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na gönderilmesini istedi. Ancak ikinci dönemde öğretmenlerden pedagojik formasyon bilgisi olanların din dersi verebileceğini MOK'a bildirdiler. Fakat pedagojik formasyon bilgisi olan din dersi öğretmenlerinin sayısı çok azdı. Bunun neticesinde Eğitim ve Bilim Bakanlığı Tetovo Devlet Üniversitesi ile İştip Goce Delcev Üniversitesinde din dersi verecek olan öğretmenlerin pedagojik formasyon bilgisi alabileceklerini MOK'a bildirdi. Fakat bu biraz gecikince Eğitim ve Bilim Bakanlığı diğer branşlardan öğretmenlerin de bu dersi verebileceğini bildirdi.

Din dersinin şekli, içeriği, müfredatı, plan ve programı ise yeni kanun gereği Eğitim ve Bilim Bakanlığı İlerletme ve Geliştirme bürosuna bırakıldı. Eğitim Kanununun 26. maddesine göre, *ders plan ve programlarını Eğitimi İlerletme ve Geliştirme bürosu hazırlar, pedagoji hizmetleri teklif eder ve Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanı onaylar.*²⁷

---

²⁴ Veseli, Hacer Suloca, a,g,e, s.63.

²⁵ Veseli, Hacer Suloca, a,g,e, s.63.

²⁶ Ratomir Grozdanoski, Makedonya Ortodoks Kilisesi Din Eğitimi Sorumlusu ile Yapılan Mülakat.

²⁷ Gagovska, Bojna, *Osnovni na Opštstvenoto Ureduvanje*, Bitola 2007, s.155.

**(1) 2002–2003 yılı İlkokul III. Sınıflar İçin “Ortodoks Hıristiyan
Din Eğitimi” Plan Programı**

Makedonya’daki mevcut eğitim kanununa göre program ve kitapların hazırlanmasında Eğitim ve Bilim Bakanlığı sorumludur. Ancak bu sorumluluk din dersi plan ve programı söz konusu olunca Dini Kurum ve Kuruluşlara tam yetki verilmektedir. M.C. Ortodoks Kilisesi ile M.C. İslam Birliği, kendi bünyelerinde bulundurdukları kadroları ile din dersi plan ve programını tespit etmektedirler.

2002/2003 yılı İlkokul III. Sınıflar İçin “Ortodoks Hıristiyan Din Eğitimi” Plan Programı hazırlayanlar şunlardır: İğumen Metodiy Zlatanov ve lektörler Prof. Dr. Yovan Takovski, Dr. Gyoko Gyorgievski ve Slave Proykovski’dir.

Din eğitimi ilkokullarda alış-veriş ya da grup çalışmaları iletişim düzeyinde olması gerekiyor (sorular, tartışmalar vs). Ortodoks dininin belli dinî ve ahlâkî konuları ele alınacak. Öğrencilerin çalışma kapasitesi ve onların duygusal olgunluğuna göre her sınıfta öğretim plan ve programı genişletilecek ve zenginleştirilecektir. Bu şekilde din derslerinin eskimiş, skolâstik, ders çalışma, ölçme ve değerlendirme usullerinden uzak bir şekilde, çocuğa bir yük daha vs. gibi tanımlardan arındırılmış olacağız.²⁸

Konular dört bölüme ayrılmıştır: Genel (ilahiyat) konular, 2. Kilise konuları (kurumsal din), 3. Etik (ahlâkî) konular ve 4. Estetik konular. Din dersi öğretmenin görevi, ders esnasında kullanacak görsel yöntemlerle, öğrencileri etkileyecek sorular sormakla, öğrencileri serbest konuşma ve düşünmeye teşvik etmektir. Her ders şu şekilde yapılmalı:

1. Ders (“Bizim Babamız”)²⁹ dua(sı) ile başlayacak.
2. Dersin ana konusu ile ilgili giriş.

---

²⁸ Zlatanov Metodija, *Pravoslavna Hristijanska Vjeronauka Za Treto Oddelenie Osnovno Obrazovanie*, Skopje, 2002, s. 5.

²⁹ Tüm canlı varlıkların ebeveyni vardır. Bitkilerin ve hayvanlarında kendi ebeveynleri vardır. Bizim ebeveynlerin de kendi ebeveynleri vardır. Onlarında kendi ebeveynleri vardır. Tanrı hepimizin ebeveynidir. Gerçek bir baba gibi, O bizi korur. Onun için biz O’na **Baba** adıyla hitap ediyoruz. Her şeyin var olmasına O sebeptir. O ilktir. Onun olmadığı bir zaman yoktur. Tanrı ruhsal varlıktır. Biz O’nu göremeyiz, fakat O bizi görür ve bizim için seviniyor. Biz hepimiz kardeşiz çünkü Tanrı bizim ebeveynimizdir.

3. Sorular (öğrencilerin bilgisini ölçmek için değil, onları teşvik edecek sorular sorulacak).

4. Serbest konuşma.

5. Sonuç.

6. Ders (“Bakire Meryem Ana” ya da yıllık bayram ilahilerinden bir ilahi) ilahi(si) ile sona erecek.

İlkokul III. sınıflar için Ortodoks Hıristiyan Din Eğitimi ders konularının sıralanması şu şekilde gerçekleşecek:

Genel (ilahiyat) konular:

1. Ortodoks dini (din eğitimi niçin önemlidir?)
2. Tanrı
3. Dünyanın yaratılışı
4. İnsanın yaratılışı
5. Melekler
6. Tanrı İsa Mesih
7. Meryem Ana
8. Azizler - Aziz insanlar

Kilise konuları:

9. Kilise
10. Mabet
11. Mabet ziyareti
12. Din görevlileri
13. Dua
14. İbadet

15. Mesih'in doğum gününü kutlama - Noel
16. Noel kutlamalarına hazırlık – Noel ağacı ve kutlamalar
17. Bayramlar. Tanrısal bayramlar
18. Meryem Ana bayramları
19. Hac
20. Haç çıkarmak

Etik (ahlâkî) konular:

21. Ahlâkî görevler
22. Bağışlamak
23. Ebeveynlere saygı
24. Görevler (Allah'a karşı, insanlara karşı, vatana karşı)
25. Gerçeği söylemek
26. Çalışkanlık
27. Başkalarına karşı görevlerimiz (yakınlara, yabancılara, düşmanlara)
28. En büyük iyilik – mutluluk

Estetik konular:

29. İkonalar
30. Resimler
31. Mozaikler
32. Odun işlemleri
33. Kilise edebiyatı. Kutsal rivayet (sözlü ve yazılı)
34. Kutsal Kitap

35. Mesih'in göğe yükselişinin kutlanması – Paskalya

**(2) 2008–2009 yılı V. Sınıflar İçin “Ortodoks Hıristiyan Din Eğitimi”
Plan Programı**

2008–2009 yılı V. Sınıflar İçin “Ortodoks Hıristiyan Din Eğitimi” Plan Programını Hazırlayanlar şunlardır: Prof. Dr. Petko Zlateski Lektörler: Dr. İğumen Metodiy Zlatanov ve Slave Proykovski'dir.

2002–2003 yılı İlkokul III. sınıflar için Ortodoks Hıristiyan Din Eğitimi dersleri için tespit edilen ilke ve hedefler, 2008–2009 yılı V. sınıflar için de geçerlidir. Ancak dersler İlkokul III. Sınıflara nazaran daha geniş ve detaylı bir şekilde verilmektedir.

Konular dört bölüme ayrılmıştır: Genel (İlahiyat) konular, 2. Kilise konuları, 3. Etik konular ve 4. Tanrı İsa Mesih konuları. Din dersi öğretmenin görevi, ortaokul yıllarında eğitim, gelişme çağında olan öğrencilerin yaşlarına uygun gelecek şekilde derslerin verilmesidir.

2008–2009 yılı V. sınıflar için Ortodoks Hıristiyan Din Eğitimi ders konularının sıralaması şu şekilde gerçekleşecek:³⁰

Genel (ilahiyat) konular:

1. Ortodoks dini (din eğitimi niçin önemlidir?)
2. Hayat sahibi Tanrı
3. Tanrı'nın insanı yaratışı
4. Tanrı önce gök ve yeryüzünü yarattı
5. Hepimiz Tanrı'nın dünyasındayız
6. Tanrı'nın davetine kulak vermek
7. Meleklerle inanıyorum
8. Kitaba iman

---

³⁰ Petko Zlateski, *Pravoslavna Hristijanska Vjeronauka Za Petto Oddelenie Osnovno Obrazovanie*, Skopje, 2009, s. 3.

9. Meryem Ana

10. Tanrı kudretinin verdiği mesaj

Kilise konuları:

11. Mabet yeri olarak kilise

12. Makedon Ortodoks Kilissisinin kuruluğu ve ana görevleri

14. Kiliseler inanç sembolleri

15. Kilise kurtuluğuun simgesi

16. Kilisedeki din görevlileri

17. Dua

18. İbadet

Etik (ahlâkî) konular:

19. Ahlaki görevler

20. Vicdan

21. Ebeveynlere saygı

22. Görevler (Allah'a karşı, insanlara karşı, vatana karşı)

23. Herkes barış istiyor

24. Bağışlamak, yardımlaşmak, çalışkanlık ve gerçeği söylemek

25. Başkalarına karşı görevlerimiz (yakınlara, yabancılara, düşmanlara)

26. Doğruluk ve dürüstlük

27. İslam ve aramızdaki Müslümanlar

Tanrı İsa Mesih konuları:

27. Hz. İsa'ya iman
28. Hz. İsa insanlığı davet ediyor
29. Ölüme kadar İsa sevgisi
30. Zaman ve çevre ve Hz. İsa
31. İsa Mesih bizi bekliyor
32. Hz. İsa'dan temsiller
33. Noel, Paskalya ve diğer bayramlar
34. Vaftiz

b. Okul Dışında Hıristiyan Din Eğitimi

Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesinin ardından Makedonya'da yaşayan dindar Hıristiyan kesim, Müslümanlar kadar olmasa bile onlar da dinini serbest yaşama ya da dini ibadetini yerine getirme konusunda az da olsa sıkıntılar çekmiştir. Ancak o dönemde "Müslüman ibadethanesinin" düşman olarak görülmesi, diğer büyük din olan Ortodoks Kiliselerini gerçekten organize olmaya ve yapılanmaya sevketti³¹ ve din eğitimi almak isteyen veya dinini öğrenmek isteyen Makedon Ortodoks Hıristiyanları kendi kiliselerinde ve dinî cemaatlerin kendi mekânlarında düzenlenen kurslarda, ayinlerde, dini törenlerde vs. dinlerini öğrenmeye ve yaşamaya çalıştılar.

Bağımsızlık sonrası Makedonya'da Makedon Ortodoks Kilisesinin "Pazar Günü Okulları" faaliyetleri en önemli okul dışı faaliyetlerinden biridir. Pazar günleri Kiliselerde İncil'den parçalar okunur ve dualar yapılır. Buraya aileler özellikle çocuklarını getirmektedirler. Kilisenin özel bölümünde İncil kursları açılmıştır. Özellikle İncil okumakla Tanrıyı tanımaları ve O'na nasıl ibadet etmeleri gerektiği öğretilmektedir. Onların dinî eğitim ihtiyaçlarını bu yolla karşılanmaktadırlar.³²

---

³¹ Popoviç, Alkesandre, *Balkanlarda İslam*, İstanbul 1995, s.222.

³² Grozdanoski, Ratimir, *Veronauka vo Uçilištata Godišen Zbornik kniga 4*, skopje 1998. s.73.

Bunun dışında kitle iletişim araçları vasıtasıyla kitap, dergi, sinema, radyo, televizyon, İnternet vb. teknik imkânlardan da faydalanılmaktadır.

Bütün günlük hayatımızı dünyada meydana gelen bütün olaylar hakkında bu araçlar aracılığı ile anında bilgi edinmemiz söz konusudur. Bizleri yakından ilgilendiren dînî konularda program ve yazılar, makaleler, kitaplar ve dergiler iletişim araçları ile bizlere ulaşmaktadır. İnsanlar bu iletişim araçlarından faydalanarak, dinî konularda bilgi edinerek, dinî eğitim ihtiyaçlarını gidermeğe çalışıyorlar.³³

TV ve radyo programları: Makedonya’da var olan iletişim araçlarının çoğunluğunda dinî konulara yer verilmektedir. Bağımsızlıktan bu güne kadar devlet televizyon ve radyo kanallarında yeterli olmasa da her dine ait dinî programlar yayımlanmaktadır.

Makedon Ortodoks Kilisesi Resmi internet sayfasında³⁴ “Eğitim” adı altında dört bölüm bulunmaktadır. Bunlardan biri liseyi, ikincisi fakülteyi tanıtırken üçüncüsü Ortodoksluğun temel kaynaklarını vermektedir. Dördüncü bölümde ise Manastırlarda genç nesillere yönelik din eğitimi uygulanmaktadır. Bu bölüm şu ifadelerle tanıtılmaktadır:

“Bizim Ortodoksluğumuz bölümünde oruç, tövbe, İsa’nın tanrı huzuruna göç etmesi gibi konular işlenmiş ve son bölümde Mukaddes Kitapta yer alan bazı tarihi olaylar aktarılmıştır.”

Gençler İçin Din Eğitimi

Sanal dünyada başlatılan din eğitimi daha genç nesil için düzenlenmiştir. Burada eğitilmiş kişilere yönelik bir çalışma yapılmaktadır. Amaçları temel dinî bilgileri vermektir. Ana konular olarak şöyle sıralanmıştır:

1. Ortodoksluğa Giriş
2. Tanrı
3. Tanrı nasıldır?
4. Dua-İbadet için

Test no 1.

5. Ruhani dünyanın yaratılışı Melekler

---

³³ Grozdanoski, Ratomir, a,g,e, s.65.

³⁴ Bkz., <http://www.m-p-c-Prosveta>, 24.02.2010.

6. Dünyanın yaratılışı

Test no 2.

7. İlk insanların yaratılışı

8. İlk insanlar nasıl yanlış yaptı

9. Tanrı bizim atalarımız Âdem ile Havayı cezalandırdı

Test no 3.

10. Tanrının büyük vaadi

11. Melek Kurtarıcının doğuşunu ilan ediyor

12. İsa'nın doğumu

13. Uzak Doğunun âlimleri

Test no 4.

14. İsa bebeyi Mabede getiriyorlar

15. İsa'nın Nazared'de ki yaşamı

16. 12 yaşındaki İsa Mabette

Test no 5.

17. Tanrı İsa'nın takdis edilmesi

18. Tanrı İsa'nın sınav edilişi

19. İsa suyu şaraba dönüştürüyor

20. İsa hastaları iyileştiriyor

Test no 6.

21. Diğer Ortodoks Kiliseleri ile ilişkileri

22. Diğer dinlerle ilişkileri³⁵

---

³⁵ Sulooça, Murteza, *Makedon Kaynaklarına Göre Makedon Ortodoks Kilisesi*, yayınlanmamış seminer, Üsküp 2003. s.11.

2. İslam Din Eğitimi

Makedonya bağımsızlığının ilk günlerinden itibaren din eğitimi arayışı içinde olduğunu görmekteyiz. Makedonya’da dinin eğitim öğretim sistemindeki yeri ve önemi konusunda çeşitli konferanslar, müzakereler yapılmaktadır; bilim adamları konu ile ilgili araştırmalar, anketler yapmaya çalışmışlardır. Bağımsızlıktan 2002/2003 senesine kadar Makedonya’da bazı özel okullar hariç devlet okullarında seçmeli olarak din eğitimi dersi okutulmamıştır.

2002–2003 yılında Makedonya Cumhuriyeti’nde din derslerinin devlet okullarında seçmeli olarak okutulmasına karar verildikten sonra Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği (MCİB) Devlet okullarında, din dersi verecek olan öğretmenler listesini kendileri oluşturup listeyi ve Eğitim ve Bilim Bakanlığına gönderdiler. Eğitim ve Bilim Bakanlığında izin almış 12 öğretmen din eğitimi dersini vermeye başladı. Böylece resmen din eğitimi dersleri seçmeli olarak ilkokul III. sınıflarda okutulmaya başlandı.³⁶

İlkokul III. sınıflarda, Din Eğitimi derslerinin haftada bir saat yapılması için tüm okullarda anket yapıldı. Müslüman aileler tarafından yapılmış olan ankete olumlu cevap alındı ve Makedonya çapında 5.000 öğrenci seçmeli olarak bu dersi kabul etmiş ve derse katılmıştır.³⁷

Aynı sorunlar 2008/2009 eğitim öğretim yılında yani ikinci dönemde de devam etti. Din dersleri seçmeli olarak 2008/09 eğitim ve öğretim yılı çerçevesinde seçmeli olarak Makedonya çapında başladı, fakat bu defa Makedonya dinî kurum ve kuruluşları bu eğitim için gerekli hazırlıkları henüz yapmamıştı.. Öğretmenler listesi Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği tarafından yapıldı ve Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından onaylandı. Ancak, Makedonya Cumhuriyeti’nin eğitim dili Makedonca, Arnavutça ve Türkçe olduğu için din dersi verebilecek olan öğretmenlerin birçoğunun lise mezunu ya da Türkçe eğitim veren bir okulda,* din dersini verecek olan öğretmenin Türkçe bilmemesi sorun yarattı.

---

³⁶ Veseli, Hacer Suloca, a,g,e, s.65.

³⁷ Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği tarafından anket yapılmıştır.

* Mesela, Jupa’nın Mustafa Kemal Atatürk İlkokulu’nda

Bu yeni düzenlemeye göre öğrenciler din dersi ile dinler tarihi dersinden birini seçmek zorundadır. Resmi rakamlara göre öğrencilerin çoğu Dinler Tarihi dersi yerine Din Dersi'ni seçmişlerdir. Din Dersleri'ni seçenlerin sayısı 13 bin civarında iken, Dinler Tarihi dersini seçenlerin sayısı 7 bin civarında. Ancak edinilen bilgilere göre bu iki dersten birini seçmede okul müdürlerinin etkili oldukları ve yönlendirme yaptıkları kanaati pek çok kimse tarafından paylaşılmaktadır.³⁸

Doğu Makedonya'da bazı okullarda din dersleri seçildiyse de birçoğunda okul müdürlerinin de yönlendirmesiyle çoğu zaman ebeveynlerin haberi olmadan Dinler Tarihi dersi verildi. Bu şekilde mevcut öğretmen kadrosu ile durum idare edilmeye çalışıldı.

Ancak, gerek birinci denemede gerekse ikinci denemede din eğitiminin devlet okullarında okutulmaya başlandığı yıllarda ders programları başta olmak üzere birçok sorunla karşı karşıya kalınmıştır. Birçok okulda hem Ortodoks Hristiyan din eğitimi öğretmenleri hem de İslam din eğitimi öğretmenleri o zamana kadar devlet okulları için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu dersin resmi programı, dersliği çıkarılmamış olup, öğretmenlerin bir bölümü bir birinden farklı programlar uygulamışlardır.

İslam din dersi ile Makedon Ortodoks din dersi programını hazırlayanlar bu dersin günümüz Makedonya toplumu için önemini şöyle açıklamaktadırlar:

“Sosyal bilimler ve eğitim sosyolojisi bize karşımıza çıkan bu durumun geçmişte ahlaki ve manevi eğitim konusunda yapılan hataların göstergesi ve sonucu olduğunu belirtmektedirler. İnsanın manevi ahlaki yönünün geliştirilmesi bireysel özellik taşımaktadır. Toplumun manevi huzuru yakalaması her bireyin manevi yönünü geliştirmesi ile gerçekleştirilebilir. Ancak devletin bu konuda önemi ve belirleyici gücü büyüktür. Devlet politikası bireylerini doğru amaçlara ulaştıran düşünce ve ahlaki-manevi normlar içermelidir. Eğer toplum bu konuda bir ideolojiye sahip olmaz ve eğitim- öğretim sistemi sistematik ahlak eğitimi içermiyor ise bu toplumun anarşi ve yüksek suç oranı göstergelerinden kurtulamaz hale geleceği bir gerçektir.”³⁹

³⁸ Sulooça, Hacer, Din Eğitimi Devlet Okullarında Devam Edecek mi?”, *Yeni Balkan*, 9 Şubat 2009, Üsküp s. 9.

³⁹ Grozdanoski, Ratomir, *Godişen Zbornik Kniga 4*, Skopje 1998. s.73.

a. Okulda İslam Din Eğitimi

(1) 2002–2003 yılı İlkokul Üçüncü Sınıflar İçin “İslam Din Eğitimi” Plan ve Programı

2002–2003 yılı İlkokul Üçüncü Sınıflar İçin “İslam Din Eğitimi” Plan ve Programı hazırlayanlar şunlardır: Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği tarafından belirlenen bir komisyon hazırlamıştır. Lektörler (okutmanlar) ise Sabahudin Mamuti, Mahir Hasani ve Mr. Elez İsmaili’dir.

Makedonya Cumhuriyetinde 2002 yılına kadar okullarda din eğitiminin yapılması kanunen yasaktı. 2002–2003 yıl içerisinde yapılan kanun değişikliği ile din eğitimi serbest bırakıldı ve bazı okullarda denemek amacıyla seçmeli olarak okutuldu.

İslam din dersinin okullarda serbest okutulmasına karar verildikten sonra plan ve programı hazırlayan öğretmenler bu dersin genel amaçlarını şöyle belirlemişler⁴⁰:

- *İslam, dünya dinlerinin büyüklerinden biri olarak bilinen ve beş temel esası olan bir dindir. Buna göre Müslüman çocuklara kendi dini ve kültürel kimliklerini öğretmek, İslam’la mücadele eden batıl akımlar karşısında Müslüman çocukları kaybetmemek, onları İslam inanç ve kültürleriyle yetiştirmek, bu değerleri korumak ve geliştirmek.*
- *Bir Müslüman için Allaha İman etmenin hayati önemini kavramak ve İslam’ın şartlarını öğretmek.*
- *Müslüman kimliği ile okullarda İslam inanç ve kültürünü yaşamak, İslami kuralların ve hükümlerinin öğrencilerin zihinlerine ve kalplerine yerleşmesini sağlamak.*
- *Çocukları İslam ahlakı ve adabı üzerine yetiştirmek.*
- *Çocuklara hoşgörü ve yardım severlik duygularını geliştirmeleri için yardımcı olmak, bunun öğretimini yapmak.*

---

⁴⁰ İlkokul üçüncü sınıflar için “İslam Din Eğitimi” plan ve programını hazırlayan Sabahudin Mamuti.

**2002–2003 yılında ilkokul III. Sınıflar için hazırlanmış İslam Din Eğitimi
Ders Programı⁴¹**

	Ünite Başlığı	Konu Başlıkları
1	İyi işler Nasıl Başlatılır	Bismillah, bismillahirrahmanirrahim, euzu billahi mineşşeytanirracim, rabbi yessir
2	İslam'a Göre Selamlaşmak	Esselamu aleykum ve aleykumus-selam, gençler yaşlıları selamlıyor, öğrenciler öğretmenleri...
3	Biz Müslümanız	Kelime-i şehadeti tercümesiyle, bizim dinimiz nedir, İslam bizlere neler öğretiyor, Tanrı-Yaratıcı ile insanlar arasındaki ilişkilerin düzeltmesi, aile ilişkileri, insanlar arasındaki ilişkiler...
4	İman'ın Şartları	a) İmanın şartları (amentu billahi, ve melaiketihî, ve kutubihi, ve rusuluhi, velyevmil ahiri ve bil kaderi hayrihi ve şerrihi min Allahi tea'la vel-basu ba'del-meuti hakkun)
5	İslam'ın Şartları	b) İslam'ın şartları (kelime-i şehadetin telaffuzu, namazın kılınışı, zekâtın verilmesi, ramazan –oruç tutulması ve hacca gidilmesi)
6	Bu Dünyaya Nasıl Geldik	(Büyük anne yanlıştır. Çocukların gelişinin leylekten olmadığını, annelerin doğum yaptıklarını, bu masalların gerçeğinin öğretilmesi, bitkilerin tohumunun da yeni bitkiler ortaya çıktığını öğretilmesi)
7	Allah c.c. Gerçek Yaratıcıdır	(subhaneke allahumme ve bi hamdike, Elhamdu lilahi rabbil âlemin, tercümeyle)
8	Muhammed a.s.	Hz. Muhammed'in doğumu ve çocukluk dönemi, Allahumme salli ala Muhammed ve Allahumme barik ala Muhammed
9	Temizlik	Temizlik imanın bir parçasıdır, namaz temiz yerde, eşyalarla ve vücutla kılınır. Dinde temizlik nedir?
10	Abdest	Niyet etmek, ellerin yıkaması, ağızın, burnun, yüzün yıkanması, başını mesh etmesi ve ayakların yıkaması
11	İslam'a Göre Kıyafet	Erkeklerin ve kadınların kapanması gereken yerleri
12	Mekke ve Kâbe	Hz. İbrahim ve Hz. İsmail zamanında Kâbe'nin temellerinin atılması, Hz. Muhammed a.s. zamanında Kâbe'nin yeniden inşa edilmesi
13	Namazın Kılınışı	İlk tekbir, ayakta durmak, Kur'an okumak, ruku'ya gitmek, secdeye gitmek, son oturuş ve selam vermek
14	Ezan	Namaza çağırmak, hikâye, Allahu ekber, Allahu ekber
15	Camiye Gidilmesi	Ön hazırlık şarttır
16	Camiye Gitmek ve Namaza Durmak	Sükûnet-sessizlik, Allah c.c. dua edilirken yoğunlaşmak, başkalarını rahatsız etmemek
17	Cami Çıkışı	Camide yapılacak duaların düşünerek yapılması
18	Ramazan-Oruç	Sahur, iftar ve teravi namazı
19	Tekbir ve Salâvatlar	Allahu ekber Allahu ekber ve Allahumme salli ala seyyidina
20	Bayram	Gerçek bayram, namaz ve oruç ile ruhun temizlenmesi, abdestle vücudun temizlenmesi, yeni ve temiz elbiselerle, sa-

⁴¹ Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği Komisyonu tarafından hazırlanmış ve olduğu gibi alınmıştır.

		bah erkenden bayram namazı kılınır, Bayram sofrası, bayramlaşma vs....
21	Sadakatul fitri	Fakirlere ve yetimlere karşı merhametli olmak, Hz. Muhammed a.s. bayram gününde bir yetimle ilgili olayını anlatmak
22	Leyletül-Kadr Mübarek gece	Kur'an okumak, namaz kılmak ve bütün insanlar için dua etmek(vefat edenler ve hayattakiler için)
23	Kurban	Hz. İbrahim a.s. ve Hz. İsmail'in doğuşu
24	Hz. Muhammed a.s. Doğum Günü	İlahi, kaside, şiir ve mevlidi şeriften bazı bölümler
25	Hz. Muhammed a.s. ve Hz. Fatma r.a.	Müşrikler devenin bağırsaklarını başın üzerine attıkları olay
26	Kötü işlerden ve Amellerden Korunmak	Kul euzu bi rabbil-nas ve kul euzu bi rabbil felek
27	Hac	Mübarek yerleri ziyaret etmek, Tavaf, zezem, Safa ve Merve arasında koşmak, İsmail a.s. ve Hz. Hacer'in r.a. olaylarını anlatmak
28	Bizim Dualarımız	Anne-baba ve müminler için, Rabbenagfirli ve livalideyye ve lil mu'minine yeume yekumul hesab, mezarlıkların ziyareti, Hz. Muhammed'in Medine'deki mezarlıkların ziyaretini anlatmak
29	Her şeyi Allah Teâlâ Yaratmıştır	Doğanın güzelliklerini anlatmak ve Allah Teâlâ'ya dua ederek bitirmek, subhaneke Allahumme ve bihamdike
30	Tanrı Birdir ve Her Kez Ona Dua Eder	Hz. İbrahim a.s, yıldızları, güneşi, ayı vs anlatmak, kul huvallahu ehad...
31	Hicret-İslam'ın Yeni Yılı	Mekke'den Medine'ye Müslümanların göç etmesi – anlatmak
32	Allah'a Şükür Etmek	Niye Allah'a dua etmeyelim ayet ve hadisler kullanarak anlatmak
33	Allah Günahları Affeder	Allah nasıl günahları affeder hadislerle anlatmak
34	İslam'a göre Eğitim-Öğretim	Eğitim-öğretimin önemi anlatmak
35	Çocuklara Karşı Merhametli Olmak	Hz. Muhammed'in torunlarla olan ilişkilerini, Hz Ömer'i ve torunlarını, hikâye şeklinde anlatmak
36	Böylece Hırs Düşer	Bahçe sahipleri- Kur'an'a göre anlatmak
		M.C. İslam Birliği Komisyon tarafından hazırlanmıştır.

(2) 2008–2009 yılı V. Sınıflar İçin “İslam Din Eğitimi” Plan ve Programı

2008–2009 yılı V. Sınıflar İçin “İslam Din Eğitimi” Plan ve Programı hazırlayanlar şunlardır: Dr. Naser Ramadani Lektörler (okutmanlar): Mr. Fahrudin Ebibi, Afrim Tahiri ve İbrahim İdrizi'dir.

2002–2003 yılı İlkokul III. sınıflar İslam Din Eğitimi dersleri için tespit edilen ilke ve hedefler, 2008–2009 yılı V. sınıflar için de geçerlidir. Ancak dersler İlkokul III.

Sınıflara nazaran daha geniş ve detaylı bir şekilde verilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi okul programlarında İslam Din Derslerinin konulmasıyla beraber bu derslere girmeye başlayan öğretmenler tam olarak belirli bir program takip etmemişlerdir. 2008–2009 eğitim öğretim yılında ise bu program biraz daha geliştirilmiştir.

2008–2009 yılı V. sınıflar için hazırlanan programlarda konular genel isimleriyle ve bazı ayrıntıları alt başlıklar halinde verilmeye çalışılmıştır. İman, İbadet, Kuran, Ahlak, Siyer ve diğer İlahi dinleri kısaca anlatmaya çalışılmıştır. Öğretmenler kendi gayretleriyle bu konuları en iyi bir şekilde geliştirerek ve en uygun şekilde öğrencilere anlatmaya çalışmaktadırlar.

2008–2009 yılı V. sınıflar için İslam Din Eğitimi ders konularının sıralaması şu şekildedir:⁴²

A. İMAN

1. İmanın şartları
2. Allah her şeyin yaratıcısıdır
3. Allahın isim ve sıfatları
4. Allah birdir
5. İlk insan Hz. Âdem'in yaratılışı
6. Allah'a şükretmek
7. Hz. Muhammed S.A.V.'mi tanıma
8. Allah'ın kitabı olan Kuran'ın tanıtımı

B. İBADET

1. İslam'ın şartları
2. Temizlik ve Abdest

---

⁴² Ramadani, Naser, *İslamska Veronauka za Petto Odelenie*, Skopje 2009, s.97/98

3. Gusül
4. Ezan
5. Namazın Kılınışı
6. Namazın Şartları
7. Namazın Rükünleri
8. Cemaatle Namaz ve Cuma Namazı
9. Ramazan-Oruç
10. Hac
11. Dualar

C. AHLAK

1. İslam'da İş
2. İslam'da Selamlaşmak
3. İslam'da Aile Eğitimi
4. İslam'da Yemek Yemenin Adabı
5. İslam'da Caminin Önemi
6. Camiye Giriş ve Çıkış
7. Kabeyi Tanıtma
8. İslam'da Dinî Bayramlar
9. Ramazan Bayramı
10. Kurban Bayramı
11. Kuran'ın Nüzülü ve Kadir Gecesi
12. İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme

D. KÖTÜ HUYLARDAN KORUNMAK

1. Kötü Huylar ve Onlardan Korunma
2. Tövbe

F. Hz. MUHAMMED'İN HAYATI

1. Hz. Peygamberin Doğumu, Çocukluk Hayatı ve Aile Hayatı
2. Hz. Peygamberin Medine'deki Hayatı ve Ölümü

G. DİĞER İLAHİ DİNLER

1. Hıristiyanlık
2. Yahudilik
3. Dinler Arasındaki Hoşgörü ve Saygı

2008–2009 yılı V. sınıflar için İslam Din Eğitimi ders plan ve programı incelendiği zaman buradaki amaç ve ilkelerin 2002–2003 yılında III. Sınıflar için hazırlanan plan ve programın amaç ve ilkelerden daha geniş kapsamlı olduğu görülüyor. Mesela, “*Öğrencilere İslam'dan başka dinlerin de olduğunu, bunu çevrelerinde rahatlıkla gözlemlediklerini belirtmek onları diğer dinler hakkında da bilgi sahibi yapmak*”.

b. Okul Dışında İslam Din Eğitimi

Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar. Diğer bir anlamda Yaygın Eğitim: “Bir toplumun ulusal birlik ve beraberliğinin sağlanması, toplum bilincinin geliştirilmesi, toplumu oluşturan bireylerin birbirlerini kabullenmesinin sağlanması sureti ile bireyin bireye, bireyin topluma karşı görev ve sorumluluklarını hissettirmek sureti ile aralarındaki sevgi ve saygı bağlarını artırır”.

Yaygın din eğitimini, başka bir ifadeyle söylesek halka yönelik din eğitimini; halka dînî bilgi veren, dînî ve milli değerleri insanlara aşıl原因an, olumlu keyfiyetleri ve meziyetleri kazandıran, ibadetlerin usulüne göre yerine getirilmesine yardımcı olan, ama insana hiçbir meslek kazandırmayan, sadece manevi yükselişine sebep olan eğitim olarak tanımlayabileceğimiz, okul dışı din eğitimi olarak ta tanımlayabiliriz⁴³.

Yaygın din eğitimi, her yaş ve eğitim düzeyindeki bireye, örgün din eğitimi dışında hayat boyu sunulan bir eğitimidir. Bu eğitim faaliyeti alanı, camilerdeki hutbe ve vaazlardan dînî yayınlara kadar oldukça geniştir. Ayrıca fert, aile, okul, ceza evleri v.b kitleleri de hedef almaktadır. Bu bağlamda yaygın din eğitimi kurumlarını *aile, camiler, Kur'an kursları, kitle iletişim araçları, dînî törenler* şeklinde özetlemek mümkündür.

Bu gün Makedonya'da halka yönelik dînî eğitim faaliyetleri bulunmaktadır. Ama bu faaliyetin yeterli olmadığı açıktır. Bütün hedeflere uzanan, ama yeterli olmayan bu faaliyet, daha sistemli, planlı ve metodolojiye uygun yapılmalıdır. Makedonya Cumhuriyeti kanunları bu faaliyete imkân tanımaktadır. Yani, Makedonya Cumhuriyeti'nde din-devlet ilişkilerini belirleyen resmi belgeler, kanunlara uygun olarak din devlet ayırımı gözetilerek ve devlete aykırı olmadığı takdirde çocukların ve yetişkinlerin dînî eğitimi için eğitim müesseseleri, hatta gereken bütün faaliyetlere izin verilmektedir⁴⁴. Bu yönden halkın dînî eğitim ihtiyacını karşılamak için birçok kurum, grup ve şahıslar faaliyete başlamıştır. Araştırmamızda bu faaliyetlerin detayına girmeyeceğiz, sadece cami ve camilerde yürütülen dînî faaliyetlerden kısaca bahsedeceğiz.

(1) Yaygın Din Eğitimi Mekânı Olarak Cami

İslam'ın ilk dönemlerinden beri yaygın din eğitimi mekânı olarak camiler önemli bir görev ifa ederler. Makedonya'da da İslam'ın zuhuru ile başlayan cami inşaatları ile din eğitimi de yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu eğitim faaliyeti yüzyıllar boyu devam ederek günümüze kadar gelmiştir. Komünizm döneminde camilerin eski halinden uzak kalması, camilerde yapılan dînî eğitim faaliyetlerini de akamete uğratmıştır. Bağımsızlık kazanılınca bu faaliyetlerin önü açılmış yeniden parlamağa başlamıştır. Ba-

---

⁴³ Kayadibi, Fahri, *Yaygın Din Eğitiminde Cami ve Görevlileri*, Ankara, 2000, s. 29.

⁴⁴ *Makedonya Cumhuriyeti'nin Anayasası*, Feniks, Akademski Peçat, Skopje 2000, s.11.

ğimsizlikten sonra inşa edilen cami sayılarında da artış olduğu gözlenmektedir. Halen, Makedonya’da 512’nin üzerinde cami faaliyet göstermektedir⁴⁵.

Bildiğimiz gibi, camiler bir ibadethane olduğu gibi, kültür merkezi, sosyal hizmetler mekânı, eğitim-öğretim yeri ve diğer işlevleri içinde bulundurmaktadır⁴⁶. Bu haliyle camiler yerleştikleri yerlerin odak noktasını teşkil etmektedirler⁴⁷.

Peygamber (s.a.s) insanlara bir muallim olarak gönderildiği, cami ve mescitlerin birer eğitim-öğretim merkezi olduğu bir gerçektir. Yüzyıllar boyu camilerin bir eğitim-öğretim mekânı olması bu gün de devam etmektedir. Günümüzde ise Peygamberimizi takip eden imamlar bu görevi üstlenmektedirler.

Bugün Makedonya’da İslama inanan insanların dinî eğitim ihtiyaçlarını karşılayan önemli merkezlerden biri de camilerdir. Camilerde din eğitim-öğretimi, imam-hatipler ve Kur’an kursu öğretmenleri tarafından gerçekleştirilir.

Din eğitim-öğretimini camilerde yürütenler imamlardır. İmamlar namaz kıldırma ile beraber Cuma günleri, mübarek gece ve günlerde eder, cami cemaatinin sorularını cevaplandırır, ilmiyal bilgilerini cemaate aktarırlar. Ancak imamlar başta olmak üzere din görevlilerinin yürüttükleri faaliyetler pek başarılı sayılmaz.

Yaygın din eğitiminde cami faaliyetleri, seminer ve konferanslar akla gelmektedir. Makedonya’da genel olarak cami faaliyetlerinde bunları hiç göremiyoruz. Dolayısıyla yaygın din eğitiminde de oldukça büyük problemlerin olduğu söylenebilir. Bunun sebebinin ise görevli imam ve müezzinlerin halkla kopuk ilişkilerinden farklı mezhep görüşlerinden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Makedonya’da camilerde faaliyet gösteren Kur’an kursları vardır. Bu Kur’an kurslarının birçoğu yaz Kur’an kurslarıdır. Fakat faaliyette olan birçok Kur’an kurslarının oturmuş, planlı bir eğitim programları bulunmamaktadır. Sadece, Kur’an’ı yüzünden okumayı ve bazı dinî bilgileri öğretiyorlar. Bununla beraber bağımsızlığın ilk yılları

---

⁴⁵ Şehabi, Becudin, *İslam Birliği ve Kuruluşları*, Üsküp, 1991, s.56.

⁴⁶ Kayadibi, Fahri, *Yaygın Din Eğitiminde Cami ve Görevlileri*, Ankara, DİB, Yay.2000.s.49.

⁴⁷ Bayraktar, M Faruk, “Yaygın Eğitimde Din Öğretimi” *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:5, İstanbul,1998, s.347.

rından bu yana yüze yakın Kur'an kursu faaliyette olmuştur.⁴⁸ Günümüzde Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliğine kayıtlı Kur'an Kursları mevcuttur.⁴⁹

Geçmişten beri devam eden bu eğitim, komünizm döneminde bile gizli olsa da yapılmaktaydı. Kur'an öğretimi gizli olarak evlerde yapılıyordu. Ama bu gün Makedonya İslam Birliğine bağlı kurumsallaşmış dinî eğitim müesseseleri olan Kur'an kursları faaliyet göstermektedir.

(2) Cami Kursları ve Yasal Zemini

Anayasasında Makedonya'nın laik bir devlet olduğu belirtilmektedir. Anlam ve mahiyeti henüz açığa kavuşturulmadığından özellikle dinî kurumlar söz konusu olduğu zaman bu kavramın gündeme getirildiği görülmekte ve bu bağlamda özellikle de yönetici kesim tarafından çeşitli düşünceler ortaya konmaktadır.

Laiklik, hangi inanç grubuna ait olursa olsun tüm vatandaşların inançlarını öğrenebilme, öğretebilme ve yaşayabilme haklarının devlet tarafından garanti altına alınması demektir. Çünkü bu tanımlama, XXI. Yüzyılın ulaştığı insani özgürlükler anlayışına uygun bir vizyondur. Buna göre laiklik bütün dindar vatandaşlar için bir güvencedir ve devlet bir başkasının özgürlüğüne müdahale etmediği müddetçe bireyin inandığı dininin gereklerini özgürce yerine getirebilmesi hakkını garanti altına almış olmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında Makedonya'daki camilerde, Müslüman halkın Kur'an öğrenmeleri ve dinî bilgileri elde etmelerinin anayasal olarak bir sıkıntı oluşturmayacağı açıktır. Hatta devlet, hem Müslüman hem Hıristiyan vatandaşlarının dinlerini öğrenebilmeleri için mabetlerinden daha çok yararlanabilmeleri yolunda her türlü kolaylığı gösterir ve gerekli düzenlemeleri yaparak halkını bu konuda rahatlatır.

3. Devlet Okullarında Din Eğitiminin Anayasa Mahkemesi Tarafından Durdurulması

2002/2003 yılında din dersinin okullarda okutulması için kanun değişikliği yapılmadığından dolayı, sadece bir kararnameyle bu konuya giriştikleri için Anayasa Mah-

---

⁴⁸ *Kur'an Kurslarında İslam Din Dersleri İçin Öğretim Programı*, Eylül, Üsküp, 1997.

⁴⁹ <http://www.bim.org.mk/kollumna/bardhi.htm> 06.02.2010.

kemesine o dönemde Makedon muhalefet partisi olan Makedonya Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) tarafından verilen itiraz gerekçesi uygun görülerek Anayasa Mahkemesi 5 Kasım 2003'te aldığı kararla okullarda din eğitimi ve öğretimine son verildi.⁵⁰ Gerekçe olarak da Makedonya Cumhuriyeti dini birlikler ve dinî gruplar Kanununun 24. maddesi gösterildi. Bu maddede: “Din öğretilimi sadece dinî ibadetlerin ve dinî işlerin yapıldığı yerde yapılabilmektedir” denilmektedir.

Daha ilk denemede din dersinin durdurulması Makedonya'da yaşayan halkları derinden üzmüştü. Ancak hiçbir zaman umutlarını tüketmediler. Bu süre zarfında hem Makedonlar hem de Müslümanlar tarafından birçok anket yapıldı. Makedonya İslam Birliği tarafından yapılan bir ankete göre din dersinin devlet okullarında okutulmasını isteyenlerin oranı %90, Makedonların ise %60 oranında olduğu tespit edildi.⁵¹ Hatta ankete katılan ailelerin birçoğunun devlet okullarında din derslerinin seçmeli değil zorunlu bir ders olarak okutulmasını istemektedirler.

2008/2009 öğretim yılında okullarda din eğitimi ve öğretimine yeniden başlandıktan sonra aynı yıl içerisinde bir siyasi partinin dilekçesi üzerine, Eğitim Bakanlığının beşinci sınıflar için ortaya koydukları seçmeli din derslerinin devlet ile din ayırımı aykırı olduğu gerekçesiyle Makedonya Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesine dava açıldı. Açılan bu dava hem Eğitim Bakanlığı'nı hem de Makedonya dini kuruluş temsilcilerini şaşırttı. Daha önce de Anayasa Mahkemesi din derslerinin seçmeli de olsa okullarda okutulmasını yasaklamıştı. Bu kez Mahkemenin nasıl bir karar alacağını herkes sabırsızlıkla bekliyordu. Netice olarak açılan dava 15 Nisan 2009'da sonuçlandı. Anayasa mahkemesinin kararı ise Makedonya Cumhuriyeti'ndeki ilkokullarda artık din dersinin durdurulması yönündeydi. Anayasa Mahkemesi, ilkokullarda din dersinin görülmesi anayasaya aykırı olduğunu ve bu nedenle dersin kaldırılması gerektiğini açıkladı.

Anayasa Mahkemesinin aldığı bu son karara göre devlet ilkokullarında din dersi uygulamasına son verilmiş oldu.

---

⁵⁰ Aruç, Numan, *a,g,m*, s.5.

⁵¹ Selimoski ile yapılan mülakat.

D. ÖZEL OKULLARDA DİN EĞİTİMİ

Makedonya Cumhuriyeti'nde devlet okulları ile beraber özel okullarda bulunmaktadır. Bu okullar Eğitim Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedirler.

Makedonya'da özel okullar ve özel dini okullar (medreseler) özel eğitim sektörünün bir parçasıdır ve özel eğitim sektörüne uygulanan bunlara da uygulanmaktadır. Bu okulları açmak isteyenler gerekli belgelerini ve okul açma gerekçelerini devlete sunmak zorundadır. Eğer okul; tüzüğü, gerekli belgeleri, binası ve öğretmenleri itibarıyla eğitim sisteminin kendisinden istediği standartları sağlamışsa ve bulunduğu bölgede bir boşluğu dolduracaksa genelde izin verilmektedir

Özel okullar özellikle dışarıdan gelen yabancı kurumların açtıkları okullardır. Özellikle Türkiye'den gelen eğitimciler tarafından açılan özel okullar vardır. Bu okullar paralıdır. Öğretmenler Türkiye'den ve yerli kadrolardan oluşmaktadır. Bu okullar genelde lise ve üniversite düzeyindedir. Bununla beraber yerli vatandaşlar tarafından açılan özel okullar da bulunmaktadır. Öğrencileri sınav yaparak alıyorlar. Sınavlardan başarı kazanan öğrenciler bu okullara alınmaktadır. Bu okulların programlarında eğitim Bakanlığının belirlediği derslerle beraber bazı ek dersler de verilmektedir. Bu okullarda din dersinin olması da söz konusudur. Din dersi, dini içerikli olmayan okullarda seçmeli ders olarak programda yer almaktadır.

E. DEVLET OKULLARINDA YENİDEN DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNE DÖNÜŞ

İlk olarak devlet okullarında din dersinin verilmesi 2000 yılında gündeme gelmişti. Hemen iki yıl aradan sonra 1 Eylül 2003 eğitim ve öğretim yılında okullarda din dersi uygulanmaya başlandı. Ne var ki bu uygulama uzun sürmedi. Bu kararın uygulanması, kesin ve açıkça bilinmeyen sebep veya sebeplerle, adeta gizli birileri tarafından bir yıl gibi kısa bir süre içerisinde durduruldu.⁵²

Daha önce de belirtildiği gibi, dört yıl aradan sonra, din dersinin devlet okullarında okutulması tekrar gündeme geldi. Ancak bu seferki deneme siyasi amaçlı değil

---

⁵² Episkop Atanasija, *Potreba Í Znacaj Veronauka*, Bitola 2006, s.16.

Makedonya Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne girme isteği ve çağdaş bir eğitim sisteminin temellerini atma isteği doğrultusunda idi. Nihayet Eğitim ve Bilim Bakanı Makedonya Cumhuriyeti dini gruplarla bir görüşme yaparak tekrar din dersinin 2008/2009 eğitim öğretim yılından itibaren seçmeli ders olarak Eğitim ve Bilim Bakanlığına bağlı okullarda okutulmasına karar verildi.

Söz konusu karara göre;

1. Din dersi seçmeli olarak ders müfredatında yer alacak ve öğrenciler ya din dersi veya dinler tarihi derslerinden birini seçeceklerdir.
2. Bu dersler, önceki uygulamada olduğu gibi ders saatlerini aksatmayacak şekilde ders programında yer alacak.

Öğrenci velilerinin de büyük çoğunluğun din dersine rağbet etmiş ve çocuklarının bu dersi almaları doğrultusunda istek belirtmişlerdir.

Ancak 15 Nisan 2009 tarihinde Anayasa Mahkemesinin kararı ile ikinci bir denemeden sonra devlet okullarında din dersinin tekrardan yasaklanması, Makedonya Hükümeti ile Eğitim ve Bilim Bakanlığını yeni arayışlara itti.

Makedonya gibi çoğulcu bir toplumda değişik dünyevî ve dinî değer yargılarına sahip çocuk ve gençler bir arada yaşamaktadırlar. Bu çeşitliliğe cevap vermek ve pedagojik açıdan anlamlı bir şekilde hayata geçirmek maksadı ile Makedonya Hükümeti ve Eğitim ve Bilim Bakanlığı, altıncı sınıftan başlayarak "Etik" (Ahlak) dersini yürürlüğe koymaya karar verdi. Ahlak dersinin okutulmasına ilişkin yaptığı basın toplantısında bu dersin öneminden bahseden Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanı Nikola Todorov, "*Haftada bir ders bu ders için ayrılır. Ders sınıf öğretmenleri tarafından verilir. Ve bütün öğrenciler için mecburidir.*" diyerek, "*Ortak ve bağlayıcı temel değerleri arama, okulun önemli bir görevidir. Ders ile birlikte öğretmen ve öğrenciler ortak değerler ve normlara ilişkin sorular çerçevesinde kafa yormak için, bir yapısallık elde ederler. Adalet, barış ve insanın kendi dışındaki insanların korunması temelinden yola çıkarak, kendi davranışları için birlikte somut ve bağlayıcı kurallar ve normlar geliştirilir. Fakat Etik (Ahlaki) öğretim, sadece bir ders ile sınırlı değildir. Daha ziyade normlara ve değerlere kafa yorma bir ders prensibidir. Önümüzdeki eğitim öğretim yılından itibaren*

yürürlüğe girecek olan ahlak dersi zorunlu olmakla birlikte felsefe hocaları tarafından verilecektir.”⁵³ şeklinde bir basın açıklamasında bulunmuştur.

Ahlak dersinin gelecek yıl 2010/1011 eğitim öğretim yılından itibaren okullarda okutulması ve Eğitim müfredatında yer almasına karar verilmiştir. Dersin içeriği plan ve programı hakkında herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır. Ancak Makedonya Cumhuriyeti dini kurum ve kuruluşları Ahlak dersinin devlet okullarında okutulması hakkında ne olumlu ne de olumsuz herhangi bir tepki göstermemişlerdir.

Üsküp Üniversitesi emekli hocalarından Prof. Dr. Kiril Temkov, okullarda Ahlak dersinin okutulması için 14 yıllık bir mücadele içerisinde bulunduğunu ve her fırsatta bunun çok büyük önem arzettiğini, her yerde Ahlak dersinin öneminden bahsettiğini ayrıca Ahlak dersinin önemi ile alakalı birkaç kitap yazdığını söyledi.⁵⁴ “Ahlak kuralları insanlar arası ilişkilerde çok önemlidir. Özellikle Makedonya gibi çok etnikli bir ülkede bu kuralların pratiğe dökülmesi elzemdir”. diyen Temkov, “ *Bu Makedonya’nın ahlaki gelişimi için çok büyük bir karardır. Çağdaş yaşamın en önemli ihtiyaçlarından biri ahlak eğitimidir. Son dönemlerde insanlığın başına birçok musibet geldi. Gerek kültürel hazımsızlık, doğaya karşı saygısızlık, insanın insana karşı duyarsızlığı gibi çok büyük değişimler oldu. Bu nedenle Ahlak dersi insanların iyiyi kötüden ayırması için önemli bir vasıta. Ahlak dersinin 6. sınıftan başlayarak çocuklara okutulması son derece önemlidir. Kısa sürede olmasa bile orta vadede bu dersin ürün vermeye başlayacağından eminim.*”⁵⁵ diyerek Ahlak dersinin okutulmasının gereği ve önemi vurgulanmıştır..

F. DİN EĞİTİMİYLE İLGİLİ BAZI KONULAR

Makedonya’da din eğitiminin tarihsel gelişimi, eğitim yasasında ve anayasadaki statüsü açıklandıktan sonra bu ülkedeki din eğitimine ayrılan süre, ders kitapları ve din dersi öğretmeni konularına açıklık getirilecektir.

---

⁵³ Halil, Ömer, *Okullara Ahlak Dersi Giriyor*, ZAMAN, 17 Şubat 2010, Üsküp, s.6.

⁵⁴ Kiril Temkov ile 17.02.2010 tarihinde yapılan mülakat. (Yayınlanmamış)

⁵⁵ Kiril Temkov ile yapılan mülakat.

1. Din Eğitimi Dersine Ayrılan Süre

2002–2003 eğitim öğretim yılında din dersinin seçmeli ders olarak haftalık ders programında yer almasına karar verilmişti. Ancak bunun için kesin bir süre de belirlenmemişti. Bazı okul programlarında din dersinin süresi haftalık bir saat iken, din eğitimi- ne ilgisiz kalan bazı okullarda ise din eğitimi dersine çok sınırlı bir zaman ayrılmıştır. Bu süreyi haftalık 30 dakikalık bir ders süresine kadar indirenler de olmuştur. Okul programında din dersine ayrılacak zamana açıklık getirilmemesi ülkedeki okullar arasında farklı uygulamaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi din eğitimi ders programı uygulamasında bölgeden bölgeye farklılıkların aynısı din eğitimi dersine ayrılan süre konusunda da yaşanmıştır.

2008–2009 eğitim öğretim yılında ise din dersinin din eğitimi ve dinler tarihi olmak üzere iki dersten birini seçmek okul müdürlüklerine bırakılmıştı. Sonuç olarak din dersi okul programlarında yine zorunlu seçmeli ders olarak yerini aldı. Okul programlarında din dersinin süresi haftalık iki saat olarak belirlenmişti.

2. Ders Kitaplarının Hazırlanması

Makedonya Cumhuriyeti’nde Eğitim Kanununun 26. maddesine göre: “*ders planlarını ve programlarını Eğitimi İlerletme ve Geliştirme Bürosu hazırlar, pedagoji hizmetlerine teklif edilerek Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanı kabul eder*”⁵⁶.

Din eğitimi söz konusu olunca hangi kitabın, neyin din dersi kitabı olacağını düzenleyen yasal bir zemin yoktur. Böyle bir ortamda okulların ve din dersi öğretmenlerinin kitap seçimini ve kitabın hazırlanmasını nasıl gerçekleştirdikleri sorusu gündeme gelmektedir. Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği’nden aldığımız bilgiye göre din dersi program ve kitapların hazırlanmasında devlet ile dini birlikler birlikte sorumludurlar. Dini birlikler bir komisyon kurarak Makedonya İslam Birliği ayrı Makedon Ortodoks Kilisesi ayrı ders programı ve kitaplarını hazırladıktan sonra Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanına sunularak bakanın onayı alınır. Ders kitaplarının ücretleri okul tarafından karşılanmaktadır. Okul tarafından alınan din dersi kitaplarını öğrenciler kullanmakta ve daha sonra okula iade etmektedir. Ders konularına göre farklı kitaplarından da

---

⁵⁶ Gagovska, Bojna, *Osnovni na Opštstvenoto Ureduvanje*, Bitola 2007, s.155.

faydalanılmaktadır. Makedonya Cumhuriyetinde eğitim dili Makedonca, Arnavutça ve Türkçe olduğu için, din dersi kitaplarının hazırlanması da bir sorun oluşturdu. Çünkü Makedonca ve Arnavutça din dersi kitapları hazırlandı, fakat Türkçe kitaplar hazır olmadığı için Türk öğretmenler birbirinden farklı kaynaklar kullanmışlardır.

3. Din Dersi Öğretmeni

Makedonya Cumhuriyeti'nde din dersi öğretmeninde aranan ilk ve en önemli şart öğrencinin inancını paylaşmış olmasıdır. Öğretmenlerin bilimsel tahsil görmeleri yanında ait oldukları dinî birlikler ve inanç esasları hakkında da bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Din dersi öğretmenin okullarda din dersi verebilmek için Makedonya Cumhuriyeti dinî birliklerinin de onayını alması gerekli olabilir. Çünkü her ne kadar din dersinin anayasada sağlam bir statüsü olamasa bile, devlet dinî birliklerle ortaklaşa hareket etmektedir. Ancak devlet okullarında din dersi branş öğretmenlerinin istihdamında bazı problemlerin olduğu bir gerçektir. Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği tarafından verilen bilgilere göre, bazı okullara tahsis edilen öğretmen kadrolarına gerekli olan din dersi branş öğretmenini almayarak bu derse yeterince önem verilmediği gözlenmektedir. Hatta okulların çoğunda din dersi veren öğretmenlerin çoğunun Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından alınması gereken çalışma izni yoktur.⁵⁷

2002/2003 eğitim öğretim yılında Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile dinî birlikler arasında yapılan sözlü anlaşmaya göre öğretmenlerin maaşının dinî birlikler tarafından karşılanması öngörüldü. Fakat ne İslam dinî birliği ne de Makedon Ortodoks Kilisesi öğretmenlerin maaşlarını ödemedi.

2008/2009 eğitim öğretim yılında ise Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı, öğretmenlerin maaşının devlet tarafından karşılanacağını bildirdi ve öyle oldu.

---

⁵⁷ Selimoski ile yapılan mülakat.

G. BAZI AVRUPA ÜLKELERİNDE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ UYGULAMANIN NİTELİĞİ

1. Fransa

Laik devlet yapısına sahip ve halkının çoğunluğu Katolik Hıristiyanlardan oluşan Fransa’da, Alsace ve Moselle bölgeleri dışında, devlet okullarının programında doğrudan dinin öğretildiği bir ders bulunmamaktadır. Ancak yurttaşlık bilgisi ve ahlak derslerinde kısmen de olsa dinî bilgilere yer verilmektedir. Yine tarih ve coğrafya derslerinde dinler tanıtılırken, inanç, ibadet ve ahlak esaslarından da bahsedilmektedir.⁵⁸

Fransa devlet okullarının programında, isteyenlerin din eğitimi alabilmeleri için haftanın bir günü boş bırakılmakta ve o günde öğrencilerin kiliselerde veya okulda din eğitimi almalarına imkân tanınmaktadır. Bu imkândan yararlanan ilköğretim öğrencilerinin yaklaşık %40-45’inin Katolik din eğitimi aldığı ifade edilmektedir.⁵⁹ Dinî gruplara bağlı özel okullarda ise, din dersleri zorunlu dersler arasındadır. Özellikle Katolikler tarafından açılan okullarda din eğitim ve öğretimi anaokulundan itibaren başlayıp, üniversiteye kadar devam etmektedir.⁶⁰

Fransız yasalarında din eğitim ve öğretimini yasaklayan bir hüküm bulunmadığı gibi, dinî cemaatler tarafından özel okul açılmasına da izin verilmiştir. Hatta kiliseye bağlı okullar, devletten yardım almaktadır.⁶¹

2. İngiltere

Halkın çoğunluğunun Hıristiyan Anglikan mezhebine mensup olduğu İngiltere’de din dersi, devlete bağlı ilk ve orta dereceli okullarda zorunludur. Din dersinin amacı, öğrencilerin Hıristiyanlık ve ülkede temsil edilen diğer dinler hakkında bilgi ve kültür sahibi olmalarını sağlamaktır. Ayrıca bu derste öğrencilerin farklı inanç mensup-

---

⁵⁸ Mehmet Zeki Aydın, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Eğitimi ve Türkiye İle Karşılaştırılması”, *Diyanet Avrupa*, Sayı: 68, Aralık 2004, s. 17–18.

⁵⁹ Jacop Xavier, “Günümüz Fransa’sında Din Eğitimi”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, AÜİF ve TÖMER Yayınları, Ankara, 1997, s.123,133; Aydın, a.g.e, s. 18.

⁶⁰ Aydın, a.g.e, s. 17.

⁶¹ Kavas Ahmet, “Örgün Din Eğitiminde Fransa Örneği”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, AÜİF ve TÖMER Yayınları, Ankara, 1997, s. 198–220; Xavier, “Günümüz Fransa’sında Din Eğitimi”, s. 119–130.

larına saygılı davranmaları, manevî, ahlaki, kültürel ve zihinsel yönden gelişmiş olarak yetişmeleri amaçlanmıştır.⁶²Yasa gereği ilk ve ortaöğretim okullarında, her gün derslere toplu dua ile başlanır. Ancak öğrenci velilerinin istememeleri durumunda, çocuklar hem din dersine hem de toplu duaya katılmaktan muaf tutulabilirler.⁶³

İngiltere’de okulların yaklaşık dörtte üçü devlete, dörtte biri de kilise veya dinî nitelikli başka kurumlara bağlıdır.⁶⁴ Din dersinin programı, yerel yönetimlerinin sorumluluğunda, dinî grupların ve öğretmen temsilcilerinin katılımıyla oluşturulan bir komisyon tarafından hazırlanmaktadır.⁶⁵

1970’li yıllardan itibaren *fenomonolojik yaklaşımın* etkili olduğu devlet okullarında, din dersinin belli bir mezhebe bağlı olmaksızın okutulması esastır.⁶⁶ Hıristiyanlarla birlikte başka inanç mensuplarının da yaşadığı ülkede, fenomenolojik yaklaşımın laik devlet yapısına ve çoğulculuğa uygun olduğu ifade edilmektedir.⁶⁷ Hıristiyanlığı tarafsız öğretmek ve diğer dinleri de tanıtmak durumunda olan devlet okullarındaki din dersinde, kilisenin veya mezheplerden herhangi birinin savunması yapılamaz; sadece öğrencilerin dini doğru anlamalarına yönelik bilgilerin verilmesiyle yetinilmektedir.⁶⁸

Din eğitimine daha fazla ağırlık verilen dinî grup ve cemaatlere bağlı özel okullarda ise, din dersleri, genellikle *mezhebe dayalı* (confessional) yaklaşımla okutulmaktadır. Bir dinî inancın niteliklerini ön plâna çıkartacak tarzda eğitim yapılan bu okullarda, ders konuları ve uygulanan yöntemler, öğrencilere bir dinî inancı benimsetmeye ve onları dindar yapmaya yöneliktir.⁶⁹

İngiltere’de din eğitimi ile ilgili geliştiren anlayışlardan biri de *yorumlayıcı yaklaşımdır*. Bu yaklaşım, genel olarak dinin ve dünyadaki dinlerle ilgili önemli hakikatle-

---

⁶² Kaymakcan, Recep, *Günümüz İngiltere’sinde Din Eğitimi*, s. 15, 38, 79.

⁶³ John Shepherd, “İngiliz Eğitiminin Kişilik Gelişimine Katkısı”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, AÜİF ve TÖMER Yayınları, Ankara, 1997, s. 88; Kaymakcan, a,g,e, s. 49–71.

⁶⁴ Kaymakcan, a,g,e,s. 17.

⁶⁵ John Rudge, “İngiliz Din Eğitiminde Kişilik Gelişimi ve Dinî Topluluklar”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, AÜİF ve TÖMER Yayınları, Ankara, 1997.

⁶⁶ Kaymakcan, a,g,e, s. 84.

⁶⁷ John Shepherd, “İngiliz Eğitiminin Kişilik Gelişimine Etkisi”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, AÜİF ve TÖMER Yayınları, Ankara, 1997, s. 84.

⁶⁸ Kaymakcan, a,g,e, s. 87–88.

⁶⁹ Kaymakcan, a,g,e, s. 115–149.

rin tarafsız olarak öğrenciye öğretilmesi esasına dayanır. Farklı inanç mensuplarının bir arada bulunduğu okullar için uygun olduğu söylenen bu yaklaşımda amaç, öğrencilerin toplumları daha iyi tanımalarıdır. Bu yaklaşıma göre, derste birden fazla dünya dini öğretilmekte ve böylece dinî çoğulculuğa önem verilmektedir.⁷⁰

3. Belçika

Avrupa ülkeleri arasında Belçika'nın din öğretimi bakımından özel bir konumu vardır. Ülkede temel eğitim öğrencilerinin %50'den fazlası özel Katolik okullarında öğrenim görmektedir. Dolayısıyla okul programlarında zorunlu din ve ahlak dersine yer verilmektedir.

Belçika Anayasasının 17. maddesine göre, her seviyede okul açmak serbesttir. Devletin belirlediği şartları yerine getiren kişi ve kurumlara ait okulların giderleri ve öğretmen maaşları devlet tarafından karşılanır. Devlet tarafından tanınan bu kolaylık ve destek sayesinde, ülkedeki öğrencilerin yarısından fazlası, özel Katolik okullarında öğrenim görmeyi tercih etmektedirler.

Resmi ilk ve orta dereceli okullarda öğrenci, (Katolik, Protestan, Yahudi, İslam, Anglikan) din derslerinden birini ya da ahlak dersini almak zorundadır. Mezhebe/dine dayalı yaklaşımla okutulan din dersinde, öğrencilerin dinî bilgileri benimsemeleri amaçlanmaktadır.

İlk ve ortaöğretimde haftada 2 saat okutulan din dersinin programını din temsilcileri, ahlak dersinin programını ise eğitim bakanlığı yetkilileri hazırlamaktadır. Katolik okullarında okuyanlar, Katolik din dersini seçmiş sayılırlar. Ayrıca bu okullarda, ruhanî gösteri (animasyon spritüel) yapılmaktadır. Ülkede bir kaç Protestan, Yahudi ve İslam okulu da vardır. Katolik ve Protestan kiliselerine ait din adamı ve din dersi öğretmeni yetiştiren ilâhiyat yüksek okullarında ve ilâhiyat fakültelerinde de meslekî din eğitimi verilmektedir.⁷¹

---

⁷⁰ Kaymakcan, a.g.e , s. 94–107.

⁷¹ Mehmet Zeki Aydın, “Belçika'da İlk ve Orta Dereceli Okullarda Din ve Ahlak Öğretimi”, *C. Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, Sivas, 1999, s. 101–147.

4. Almanya

Almanya’da ilk ve orta dereceli resmi okullarda din veya ahlak dersi zorunlu ve sınıf geçmede etkili dersler arasındadır. Ancak çocuklarının din dersi almalarını istemeyen veliler, okul müdürlüğüne dilekçe ile başvurup, onların bu dersten muaf tutulmalarını isteyebilirler. 16 yaşın üzerindeki öğrenciler din dersi alıp almamaya bizzat kendileri karar verirler. Din dersi, eyaletlerin çoğunda mezheplere dayalı olarak okutulmaktadır. Ders programının hazırlanmasında ve öğretmen atamalarında kilisenin veya ilgili dinî kuruluşun onayı alınır.⁷²

İlk ve ortaöğretimde din dersini almak istemeyen öğrenciler, ahlak dersini alırlar. Dinî duyguları uyandıracak biçimde işlenen ve Hıristiyanlık ahlakının öğretildiği bu derste, öğrencilerin sorumluluk sahibi ve ortak değerlere saygılı olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır.⁷³

Almanya ile birlikte İtalya,⁷⁴ Hollanda,⁷⁵ Yunanistan⁷⁶ ve Avusturya⁷⁷ gibi diğer Avrupa Birliği ülkelerinde de din eğitimi anayasal bir hak olarak değerlendirilmekte, inanç sahiplerinin, resmi ya da özel kurumlarda bu haktan yararlanmalarına imkân tanınmaktadır.

5. Türkiye

Laikliğin devlet yönetiminde temel bir ilke olarak benimsendiği Türkiye’de, din eğitimi devletin sorumluluğundadır. Anayasa’nın konuyla ilgili 24. Maddesi’nde: “*Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi, ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer*

---

⁷² Başkurt, İrfan, *Federal Almanya’da Din Eğitimi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1995; M. Zeki Aydın, a.g.e, s. 15–16.

⁷³ Başkurt, a.g.e, s. 92;

⁷⁴ Giuseppe Morante, “İtalya’da Din Eğitimi Uygulamaları”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, Ankara, 1997, s. 139; Aydın, a.g.e, s. 18.

⁷⁵ Arabacı, Fazlı, “Avrupa (Almanya, İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika)’ da Din Öğretimi”, *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1999, s. 91;

⁷⁶ Charalambos, Papastathis, “Yunanistan’da Din Eğitimi”, “*Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Devlet İlişkisi: Hukuki Yapı, Din Eğitimi, Din Hizmetleri*” sempozyumu, 9-10 Aralık 2006, İstanbul 2008, s. 275-294.

⁷⁷ Tavukçuoğlu, Mustafa, “Avusturya İslâm Diyanet Teşkilatı Din Dersi Öğretmenleri ve Din Görevlileri”, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 30, s.1, Ankara, 1994, s. 65–86.

alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi, ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır” hükmüne yer verilmiştir.

Yukarıdaki yasa gereğince, ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu ‘Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi’ dersi okutulmaktadır. Mezhepler- üstü yaklaşımın esas alındığı bu derste, ağırlıklı olarak İslâm dini ile ilgili konular işlenmekte, ancak diğer dinlerle ilgili özet bilgilere de yer verilmektedir. Öğrencileri dindar yapmaktan ziyade, dini bir kültür olarak onlara tanıtmayı amaçlayan bu derse Hıristiyan ve Musevî öğrenciler isterlerse katılmayabilirler. Programını Milli Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı din dersi, devletten maaş alan öğretmenler tarafından okutulmaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin kredisi, 8 yıllık ilköğretimin 4. sınıfından itibaren haftada 2 saat, ortaöğretimde ise her sınıfta haftada 1 saattir.

Türk eğitim sisteminde *İmam-Hatip Lisesi* adıyla faaliyet gösteren meslekî okullarda, diğer ortaöğretim kurumlarının programındaki derslerle birlikte, İslâm dininin ayrıntılı olarak öğretildiği dinî dersler yer almaktadır.⁷⁸ İmam-hatip liselerinin amacı, halkın ihtiyaç duyduğu din hizmetlerini yürütecek görevlileri yetiştirmek ve diğer liseler gibi, öğrencilerini üniversiteye hazırlamaktır.

Görüldüğü gibi, Avrupa’nın değişik ülkelerinde yetişmekte olan çocuk ve gençlere yönelik din eğitimi ya devlet okullarında ve ya devletin gözetim ve denetiminde olmak üzere özel eğitim kurumlarında bir şekilde verilmektedir. Burada seçilen ülkeler, toplumun sosyo-kültürel yapısı ve ekonomik durumu itibarıyla Makedonya’yla elbette birebir örtüşmeyebilir. Ancak dünya ülkeleri ile bütünleşme sürecinde olan ve din eğitimi konusunda arayışını sürdüren Makedonya için bu ülkelerdeki uygulamalar yol gösterici niteliktedir.

a. Çağdaş Avrupa Ülkelerinde Din Eğitiminin Niteliği

Yukarıda adı geçen değişik ülkelerdeki ilk ve ortaöğretim okullarında uygulanan din eğitimi ile ilgili genelde üç yaklaşım göze çarpmaktadır. Bunlar *mezhebe/dine dayalı*, *mezhepler-üstü* ve *fenomenolojik* din eğitimidir. *Mezhebe/dine dayalı* (confessional) din eğitimi yaklaşımında, öğrencilerin genelinin inandığı din ya da

---

⁷⁸ Geniş bilgi için bkz: *İmam-Hatip Liseleri Müfredat Programı*, MEB Basımevi, Ankara, 1978.

mezhep ile ilgili konuların derste işlenmesi, söz konusu din veya mezhebin sevdirelilip benimsetilmesi amaçlanmaktadır. Bu tür dersler, Katolik din dersi, Protestan din dersi, İslâm din dersi ve Yahudi din dersi şeklinde ilgili dinin veya mezhebin adı ile anılmaktadır. Mezhebe dayalı yaklaşımla programa konulan din dersinde, başka din ve mezheplere de yer verilebilir. Ancak bu din ve mezhepler, asıl dersin adını oluşturan din veya mezhebin bakış açısıyla öğretilmektedir.

Mezhebe/dine dayalı din dersinin programını, ilgili din ya da mezhebin temsilcileri hazırlamaktadır. Programın başka uzmanlarca hazırlanması durumunda da, yine ilgili din veya mezhep temsilcilerinin onayı alınır. Örneğin, Belçika ve Avusturya’da din derslerinin programlarını kilise yetkilileri, İslâm din derslerinin programını da, “Avusturya Diyanet Teşkilatı” hazırlamaktadır.⁷⁹

Okullarında din öğretimini mezhebe/dine dayalı yaklaşımla okutan Avrupa’daki ülkelere Fransa (cemaat okullarında), İtalya, (cemaat okullarında), Almanya (eyaletlerin çoğunda), İngiltere (cemaat okullarında), Belçika ve Hollanda gibi ülkeler örnek gösterilebilir.

Mezhepler/dinler-üstü (non-confessional) ya da *mezhebe/dine dayalı olmayan* din öğretimi yaklaşımında da, derslerde sadece bir dinin öğretimi esas alınmayıp, mensubu bulunan bütün dinler objektif bir bakış açısıyla işlenmektedir. Bu yaklaşımda eğitime konu edilen din ya da mezhebi sevdirelilip benimsetme amacı güdülmez. Ancak teori-de böyle ifade edilen bu yaklaşımın esas alındığı pek çok ülkede din dersleri, genellikle ülke ya da bölge halkının çoğunluğunun inandığı din ya da mezhep ağırlıklı olarak okutulmaktadır. Yunanistan ve Türkiye’de bu yaklaşım esas alınmaktadır.

Fenomenolojik yaklaşımda ise, dinin evrensel esaslarının yorumundan hareket edilerek, dinleri ve mezhepleri önyargısız olarak öğretmek esastır. Din dersinde öğrenci, kendi inancını veya mezhep anlayışını saklı tutmakla birlikte, başkasının inanç ve anlayışı hakkında da bilgi sahibi olmaya çalışır.⁸⁰ Fenomonolojik yaklaşımın, çok kültürlü toplumların demokratik ve lâik devlet yapısı yönüyle daha uygun olduğu ifade edilmek-

---

⁷⁹ Tavukcuoğlu, a.g.e, s. 65–86.

⁸⁰ Kaymakcan, a.g.e, s. 78–93.

tedir.⁸¹ Buna göre, devlet okullarında din öğretimi, kilisenin veya mezheplerden herhangi birinin savunmasını yapamaz; derste sadece öğrencilerin dini doğru anlamalarına yönelik bilgiler verilir.⁸² Din derslerini bu yaklaşımla okutan ülkelere İngiltere (devlet okullarında) ve Fransa (diğer kültür dersleri içerisinde) örnek gösterilebilir.

Bazı ülkelerin devlet okullarında din dersi doğrudan yer almamakta, ancak dinî bilgiler *başka derslerde* işlenmektedir. Fransa bu ülkelerdendir. Makedonya dışındaki bu ülkelerde din dersi özel dinî cemaat okullarında okutulmaktadır. Günümüze kadar Makedonya’da ise din eğitimi, daha ziyade cami, kilise ve bunlara bağlı eğitim kurumlarında gerçekleştirilmekteydi.

Din öğretimi ile ilgili mezhebe dayalı, mezhepler-üstü ve fenomenolojik yaklaşımın dışında, Avrupa ülkelerinde akademik düzeyde tartışılan başka arayışlardan da söz edilebilir. Özellikle çok kültürlü toplum yapısına sahip İngiltere, Almanya ve Norveç’te tartışılan bu yeni yaklaşımlar, genellikle “mezhebe bağlı olmayan model”, “birleştirici model”, “yorumlayıcı yaklaşım”⁸³ “çoğulcu model” gibi adlarla anılmaktadır. Söz konusu modelleri mezhepsiz din dersi şeklinde yorumlayanlara göre, temel dinî bilgiler, tarafsızlık gereği devlet okullarında verilmelidir. Bu modelleri mezhepler-üstü din dersi şeklinde değerlendirenlere göre ise, mezhepler arasındaki farklılıkların silinmemesi esastır. Her mezhebe veya inanca mensup öğrencilerin bir arada ders gördüğü bu modelde, mezheplerin ana hatlarıyla tanıtılması öngörülmektedir.

Din derslerinin resmi ya da özel okullarda, zorunlu veya seçmeli olarak okutulması ile ilgili değişik ülkelerdeki uygulamaları maddeler halinde özetlemek mümkündür:

1. Din öğretiminin devlet okullarında değil, özel okullarda veya kilise, sinagog, cami gibi dinî kurumlarda gerçekleştirildiği ülkeler; Fransa gibi.
2. Resmi ve özel okullarda din derslerinin seçmeli olarak okutulduğu ülkeler; İtalya gibi.

---

⁸¹ John Shepherd, “İngiliz Eğitiminin Kişilik Gelişimine Etkisi”, Çev: Sibel Aksu, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, s. 84

⁸² Aydın, a.g.e, s. 18.

⁸³ Kaymakcan, a.g.e, s. 78–93.

3. Resmi ve özel okullarda öğrencilerin din ya da ahlak derslerinden birisini seçmek zorunda olduğu ülkeler; Almanya ve Belçika gibi. Resmi okullarda din dersinin zorunlu olduğu ülkeler; Türkiye, Yunanistan ve Norveç, gibi.
4. Resmi okullarında doğrudan dinin öğretildiği bir derse yer vermeyip, dinî bilgileri tarih, coğrafya, ahlâk, felsefe, bilgisi ve daha başka kültür dersleri içerisinde işleyen ülkeler; Fransa ve Makedonya gibi.

b. Çağdaş Avrupa Ülkeleriyle Makedonya'nın Din Öğretimi Yönünden Karşılaştırılması

Yukarıda din öğretimi yönünden kısaca tanıtılan ülkelerin hemen hepsinde, dinî bilgilerin ilk ve ortaöğretim öğrencilerine bir şekilde öğretildiği anlaşılmaktadır. Bazı ülkeler bunu devlet okullarında ve zorunlu din dersiyle, bazıları da dinî kurumlar tarafından açılan özel okullarda ahlak ve başka derslerde ya da cemaat kurslarında gerçekleştirilmektedir. Makedonya'da ise yakın bir zamana kadar din eğitimi, daha ziyade okul dışında isteyenlerin katıldığı cami ve kilise kurslarında veya medrese adıyla faaliyet gösteren vakıf ve derneklere bağlı kurumlarda verilmektedir. Makedonya devlet okullarında okutulan din dersi, ya da dinler tarihi dersi öğrencilerin ihtiyaç ve beklentileri yönünden yeterli bir din dersi olarak değerlendirmek zordur. Çünkü derse giren öğretmenler başta olmak üzere bazı bölgelerde farklı programların uygulanması, hazırlanan din dersi müfredatının öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun olmadığı açıktır.

Din eğitim ve öğretimi ile ilgili yasal hükümler açısından diğer ülkelerle Makedonya arasında benzerlikler bulunmaktadır. Ancak diğer ülkeler, yasalarca tanınan din eğitimi hakkının bir gereği olarak okullarında din öğretimine yer verirken, Makedonya eğitim sistemi içerisinde bu haktan yararlanmaya yönelik girişimlerin henüz tartışıldığı yad da başlatılmadığı anlaşılmaktadır.

Kilise veya başka dinî kuruluşlar tarafından açılan özel okullara pek çok ülkede devlet desteği sağlanırken, Makedonya'da dinî kurumlar, ortaöğretim düzeyinde İmam Hatip Liseleri (İHL) özel okul açabilirler. Fakat devlet hiçbir maddi destek sağlamamaktadır.

Mezhebe dayalı din öğretimi uygulayan ülkelerde din derslerinin adı, ilgili dinin adı ile Katolik din dersi, Protestan din dersi, İslâm din dersi şeklinde anılmaktadır. Makedonya'daki okullarında günümüze kadar ki uygulamalarda aynı bu şekilde olduğu görülmektedir.

Diğer ülkelerde din dersleri, dinî niteliği olan okullardan mezun branş öğretmenleri tarafından okutulurken, Makedonya'da din dersi olarak gösterilen derslere, genellikle Eğitim Fakültesi, Tarih ve Felsefe bölümü mezunları tarafından okutulmaktadır.

Ülkelerin çoğunda halkın din hizmetlerini karşılayacak elemanları yetiştirmek üzere, devletin sorumluluğunda faaliyet gösteren din eğitimi kurumları vardır. Ancak Makedonya'da devlete bağlı ilk ve ortaöğretim düzeyinde din eğitimi veren okullar bulunmamaktadır. Halka hizmet verecek din görevlileri, daha ziyade özel okullarda ve Makedonya'daki dinin kurumlara bağlı olarak faaliyet yürüten medreselerde yetiştirilmektedir. İlahiyat fakültesinden mezun olanlar ise ülkenin geneline din hizmeti götürme yönünden yetersiz kalmaktadırlar. Bu yüzden dış kaynaklı dinî oluşumların, özellikle de misyonerlerin ülkedeki etkinliği hissedilir derecede devam etmektedir.

Makedonya'da dinin toplum bireylerine öğretimi ile ilgili faaliyetler, her şeyden önce devlet desteğinden yoksundur. Çünkü ülke yönetiminde önemli bir ilke kabul edilen laikliğin yorumu, bu konuda engel teşkil etmektedir. Bu yüzden ilk ve ortaöğretim kurumlarında doğrudan dinin öğretildiği bir derse yer verilmemiştir. Oysa pek çok laik ülkede din dersi, ilk ve ortaöğretim dersleri arasında yer almaktadır. Hatta bazı ülkelerde dinî eğitim, çocuklara anaokulundan itibaren verilmektedir.⁸⁴ Makedonya'da din öğretimi, amaç, program ve içerik yönünden diğer ülkelerde uygulanan hiç bir modele tam olarak benzememektedir. Çünkü ilk ve ortaöğretim programlarında ne bir dini öğrencilere sevdiren benimsetici bir ders yer almakta, ne de dinlerin genel özellikleriyle öğretildiği bir din kültürü dersi okutulmaktadır.

6. Makedonya'da Din Eğitimi ile İlgili Bazı Tespitler ve Yorumlar

Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlıktan bu güne kadar din eğitimi konusunda bir ilerleme kaydetmiştir. Ama yine de bu alanda birçok problemlerin de olduğu bir ger-

---

⁸⁴ Başkurt, a.g.e.s. 107-108

çektir. Bu gün Makedonya’da din eğitimi genel olarak yaygın eğitim içinde verilmektedir. Bununla beraber, din eğitimi örgün eğitimde özel okullarda yer alır. Devlet okullarında ise ilkokul seviyesinde bir iki denemeden sonra laikliğe aykırı gerekçesiyle din eğitiminin devlet okullarında okutulması yasaklanmıştı. Sonuç olarak, diyebiliriz ki, bağımsızlıktan sonra Makedonya’da bütün alanlarda ortaya çıkan boşluk dînî alanda da kendini gösterdi. Oturmuş bir devlet sistemi bulunmamaktaydı. Bu ise bütün alanlara olduğu gibi dînî alana da etkisini göstermiştir.

Örgün eğitimde din eğitiminin yer almaması, devlet okullarında, özellikle ilkokul, ortaokul ve liselerde dînî konuların programlarda yer almaması öğrencilerin dînî ihtiyaçlarının doyurulmaması sonucunu doğurmaktadır.

Özellikle 2000 yılından bu yana Makedonya’daki dini kurum ve kuruluşlar din eğitiminin örgün eğitimde yer alması için birçok konferans ve konuşmalar gerçekleştirmişlerdir. Konuşmacılar tarafından din eğitiminin devlet eğitim programına dâhil edilmesi ve din dersi programının ve müfredatının hazırlanması ve eğitim ve bilim bakanlığına sunulması düşüncesi dile getirilmiştir. Öğretmen kadrosunun ise İlahiyat Fakültesi bitirmiş ilahiyat eğitimi alan mezunlardan oluşması vurgulanmıştır. Ancak on yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen istenilen başarıya ulaşılamamıştır. Geçen bunca zamana rağmen manevi açlık çeken Makedonya toplumu açlığını devam ettirmektedir.

Bu konuda, Batı ülkelerinin ve Türkiye Cumhuriyeti’nin dînî eğitim tecrübelerinden faydalanılabilir. Makedonya’da yaygın din eğitiminde de birçok problemler görülmektedir. TV ve radyolarda dînî eğitim amaçlı programların sayısı ve kalitesi yeterli değildir. Bu tür programların varlığı toplumda sevinçle karşılanmaktadır. Bu programların sayı ve seviyeleri yükseltilmelidir.

Çocuklara yönelik dînî hikâyeler içerecek kitap ve dergilerin olmaması da bu alandaki boşluğun bir başka göstergesidir. Buna karşılık misyonerlerin yayınladığı çocuklara yönelik dînî dergi ve kitapların çocukların düşüncesinde yaptığı etkiyi dikkate alırsak, bu alandaki boşluğun önemi daha açık olarak görülür.

Yaygın din eğitiminde cami faaliyetleri, seminer ve konferanslar akla gelmektedir. Makedonya’da genel olarak cami faaliyetlerini değerlendirecek olursak, yine de

oldukça büyük problemlerin olduğu görülür. Bunlardan biri, görevli imam ve müezzinlerin, halktan, halkın görüş ve inançlarından, mezhep anlayışından uzak olmasıdır. Bu ise onların işlerindeki, görevlerindeki yetersizlikten ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Cemaatle iletişim ve yakınlık kurmalarında olumsuz bir rol oynamaktadır.

Diyebiliriz ki, laik-demokratik bir toplumda din eğitiminin önü açılmalı, vatandaşların dînî ihtiyaçları devletin denetini ve gözetiminde planlı, bir sistem içinde verilmelidir. Aksi halde, din eğitimi bir yerlerden kaçak olarak karşılanacaktır. Bu kaçınılmaz bir durumdur. Bundan dolayı da, devlet vatandaşlarını farklı grup ve örgütlerin, misyoner teşkilatların, dînî siyasî amaçlarla kullanan düşman güçlerin kurdukları tuzaklara düşmekten korumalıdır. Bunun en doğru yolu ise, küçük yaşlarda vatandaşlarına milli, manevi değerlerini öğretecek bir sistemin kurulmasıdır. Bu ise, ancak din eğitimi ile gerçekleşmiş olacaktır

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki, Makedonya’da din eğitimi ve öğretimi vazgeçilemeyecek, gözardı edilemeyecek ve ihmal edilemeyecek bir konudur. Her çeşit siyasi ve ideolojik husustan uzak olarak ele alınmalıdır. Devletçe ve milletçe sahip çıkılarak mutlak objektivite üzerinde yerine getirilmeli, herkesin objektif dini anlayışına sahip çıkılmalı ve saygı gösterilmelidir. Tamamen bilimsel ve pedagojik esaslara uygun ve objektif olarak verilmelidir.

Ailenin, kanunun ve öğretmenin olmadığı yerde oto kontrolü, ahlaklı ve vicdanlı olmayı ancak din eğitimi ve öğretimi ile sağlayabiliriz. Özellikle farklı dinlerin ve kültürlerin mozaği olan Makedonya’da dinler ayrılımların, gerilimlerin, düşmanlık, tahammülsüzlük ve savaşların sebebi değil, birbirini daha iyi tanımaları, karşılıklı tahammül, tolerans ve hoşgörünün kaynağı olmalıdır. Din ve din öğretimi akli, ilmi ve fitri bir ihtiyaç ve de zorunluluktur.⁸⁵

---

⁸⁵ Aruç, Numan, *a,g,m*, s.9.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Tezimizde Makedonya’da din eğitimini araştırdık. Tezimizin konusu bağımsızlık sonrası din eğitimi olsa da tarihi arka plana da değindik. Çünkü bu gün mevcut din eğitimi birden bire oluşmamıştır. Mutlaka bu başarının bir arka planı vardır.

Makedonya, tarihi eskilere uzanan bir Balkan ülkesi olarak, tarihi değişimlere uğrayarak birçok olgu ve olaylara sahne olmuştur. Bu Balkan ülkesinde birçok dinler bir arada yaşayarak ülkenin sosyo-kültürel yapısını zenginleştirmiştir.

Böylece, tarihten günümüze kadar, bütün zorluklara rağmen belirli zamanlarda parçalanmış bir görüntü çizse bile sonunda yine eski görüntüsünden hiçbir şey kaybetmemiş, milli kimliği ile beraber farklı dînî değerlerini de koruyabilmiştir. Bu tarihi süreçte Makedonya denilen tarihi topraklarda, birçok devletler kurularak tarih sahnesinde silinmez izler bırakmışlar. Bu tarihi süreçte, Makedonya farklı değişimleri yaşayarak, başta Makedonya olmak üzere insanlığa ve Müslümanlığa faydası dokunacak önemli şahsiyetler yetiştirmiştir. Mesela, II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye’ye göç eden Bekir Sadak Marmara Üniversitesi Yüksek İslam Enstitüsünde hocalık yapmıştır. O dönemde Üsküp’teki İsa Bey Medresesinde hocalık yapan Üsküplü Bedri Hamit, Makedonya İslam Birliği başkanlığı yapmış, İsa Bey Medresesinin yeniden açılması için gereken düzeyde çaba sarf etmiştir. İlim dallarında da bu izleri görebiliriz. Bu da Makedonya tarihinin bütün dönemlerinde din eğitim-öğretimin hep var olduğunu gösterir.¹¹⁹

Din eğitimi uygulamaları yönünden her ülkenin kendi tarihsel, siyasal ve toplumsal yapısına ve eğitim sistemine göre farklılıklar bulunmaktadır. Toplumlar, öncelikle halkın kültürünü ve ülkenin devlet yapısını dikkate alarak, okullarında din öğretimine yer vermektedirler. Özellikle Batı ülkelerinde din dersleri hem devlet okullarında, hem de Kilise ve diğer dînî kurumlara ait özel okullarda okutulmaktadır.

Yukarıda din eğitim-öğretimi yönünden incelenen ülkelerin tamamında ilk ve ortaöğretim öğrencileri dînî bilgileri okullarda öğrenme imkânına sahiptirler. Ancak söz

---

¹¹⁹ Aruçi, Muhammed, *Kemal Efendi Aruçi Şiirlerim*, Üsküp 1999. s. 34.

konusu ülkelerin çoğunda devlet okullarının programında din derslerine yer verilirken, bazı ülkelerde sadece özel dinî cemaat okullarında din dersleri okutulmaktadır.

Makedonya'nın dış tehdit ve yönlendirmeler karşısında kendisini güvende hissedebilmesi, sahip olduğu zenginlikleri kendi iradesi ile kullanmasına, halkın kimliğini oluşturan değerleri korumasına ve çeşitli yollarla dayatılan yabancı kaynaklı telkinlere karşı tedbirli olmasına bağlıdır. Bu konuda din eğitiminin sahip olduğu güç küçümsenmemelidir. Ülke bireyleri arasında birlik şuurunun sağlanmasında, barış kültürünün geliştirilmesinde, değişik etnik grupların birbiriyle yakınlaşmasında, batıl inanç ve hurafelerin toplumda yaygınlaşmasının önlenmesinde din eğitiminin rolü bilinmelidir. Dolayısıyla Makedon halkına din eğitimi doğru bir anlayış ve uygun yöntemlerle, bireylerin ihtiyacını karşılayacak düzeyde verilmelidir. Çünkü misyonerlik ve daha başka yönlendirici dinî oluşumlar karşısında toplumu doğru bilinçlendirecek en güçlü unsur din eğitimidir.

Makedonya'da dinî faaliyetlerin engellenmesi gerektiği yönündeki düşünceler, kısmen de olsa devam etmektedir. Öyleyse toplumun din ve din eğitimi ile ilgili endişelerini gidermeye yönelik çalışmalara, sempozyum, panel ve konferans gibi bilimsel etkinliklere daha fazla ağırlık verilmelidir. Bu tür etkinliklerde öncelikle dinin birey ve toplum için önemi, çağdaş değerlerle dinî ilkelerin çatışmadığı belirtilmelidir. Ayrıca alkol, uyuşturucu, rüşvet, hırsızlık, yolsuzluk, cinayet, ayrımcılık, kültürel yozlaşma ve ahlâkî çöküntü gibi sosyal problemlerle mücadelede; başkalarının malını koruma, büyüklere saygı ve küçüklere sevgi gösterme, anne babaya itaat ve temizlik alışkanlığı gibi konularda din eğitiminin gücünden yararlanılması gerektiği vurgulanmalıdır.

Makedonya'daki ilk ve ortaöğretim okullarının programlarında doğrudan dinin öğretildiği bir dersin yer almaması önemli bir eksikliklerdir. Ülkenin lâik yapısının buna engel teşkil ettiği ifade edilmektedir. Lâikliğin, okullarda gerçekleştirilecek din eğitimi açısından engel teşkil etmediği bilinmelidir. Nitekim Batı'lı ülkelerdeki lâiklik uygulamaları da bu doğrultudadır. Makedonya için Batı'lı ve diğer lâik ülkelerin eğitim sistemlerinde yer alan din dersleri ve Türkiye'deki ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu derslerden biri olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi bir örnek teşkil edebilir. Türkiye'de din eğitimi, vatandaşlar açısından bir "hak" ve devlet açısından da bir "görev" olarak görülmektedir. Buna göre devlet, halkın din eğitimi taleplerini ve

ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır. Türkiye'deki bu anlayış ve uygulama, pek çok açıdan benzerlikler bulunan Makedonya'nın sosyo-kültürel yapısına uygun düşmektedir. Nitekim eğitim programları konusunda artık değişimin gerekli olduğu, aydın, yönetici ve diğer toplum kesimlerinin dinle ilgili anlayışlarını yeniden gözden geçirmeleri gerektiği ve bu konuda Türkiye'nin tecrübe ve birikiminden yararlanmanın önemli olduğu, kendileriyle görüştüğümüz bazı yetkililer tarafından da ifade edilmektedir.

Makedonya'da ilk ve ortaöğretimde okutulacak din dersinin teorisi, toplumun, okulun ve dinin amaçları birlikte düşünülerek geliştirilmelidir. Başka bir ifadeyle, böyle bir teori için genel eğitim felsefesi, okulların genel amaçları, İslam ve Hıristiyan dininin temel ilkeleri, öğrenci ve velilerin beklentileri, birbirini zedelemeyecek biçimde bir arada değerlendirilmelidir.

Tezimizle ilgili buraya kadar aktardıklarımız istikametinde genel olarak önerilerimiz şunlardır.

- *M.C. Devleti anayasasında din ve din eğitimi devletten bağımsız değil, devletin bir parçası olarak yer almalıdır. Dini kurum ve kuruluşlar ve çalışan personeli devlet tarafından desteklenmeli ve finanse edilmelidir.*

- *Devlet okullarında ilk, orta ve lise kademelerinde Batı ülkelerinde olduğu gibi din dersi konulmalıdır.*

- *Din derslerinin program ve müfredat içeriği devletin denetim ve gözetiminde planlı bir şekilde hazırlanmalıdır.*

- *Müfredat Müslüman ve Hıristiyan din eğitimi ve öğretimi olarak ayrı ayrı yapılmalıdır, herkes kendi din eğitimini almalıdır.*

- *Makedonya'da din eğitimi ve öğretimi karşılıklı olarak Hıristiyan ve Müslüman halklar arsında hoşgörüyü, toleransı ve birbirini tanımasını sağlayan, kendi dinlerine olduğu gibi başka din ve inançlara saygı ve sevgiyi öğreten ve içeren müfredata sahip olmalıdır.*

- *Din dersi programının içeriği mezhep üstü karakter taşımalı: İlk, orta ve lise öğrencilerin bilişsel gelişmeleri dikkate alınarak hazırlanmalı, ilkokullarda konular*

daha çok insani davranışları, doğru konuşmak, samimilik, dürüstlük, ana babaya saygılı davranmayı, büyüklere saygı, küçüklere merhamet gibi konuları içermelidir. Ortaokul öğrencilerine ise daha çok düşünmeyi gerektiren konular, yaratılış, insanın görevi, bununla beraber milli-manevi değerlere saygı ve sevgiyi içermelidir. Bununla beraber Allah, Peygamber, Ahret, Kader ve Kaza, Melekler gibi akaid konuları işlenmelidir. Lisede ise daha çok dînî felsefî ağırlıklı konulara yer verilmelidir

- *Din Eğitimi ve Öğretimi Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından yapılmalıdır, kontrol edilmeli ve yönlendirilmelidir.*

- *Bakanlık bünyesinde din eğitimi ve öğretimi müdürlüğü kurulmalıdır.*

- *Müdürlükte Hıristiyan ve Müslüman Din Eğitimi uzmanları çalışmalıdır.*

- *Din eğitimi ve öğretimi Hıristiyan ve Müslüman ilahiyatçıları tarafından verilmelidir.*

- *Din eğitiminin hocaları pedagojik formasyondan geçmelidirler.*

- *Makedonya Hıristiyan ve Müslüman İlahiyat fakültelerinde okullarda din eğitimi ve öğretimi verecek hocaları yetiştirecek din eğitimi ve öğretimi pedagoji bölümleri kurulmalıdır.*

- *Din eğitimi konusunda vatandaşın ihtiyacına cevap vermek için yaygın din eğitimi geliştirilmeli, Devlet TV ve radyosunda halka yönelik eğitici dînî içerikli programlar yapılmalıdır. Bu tür programlar çocuklar için de düşünülmelidir.*

- *Her ne kadar Makedonya'da böyle bir alt yapı olmasa bile, Hastanelerde hastalara moral vermek üzere özel yetiştirilmiş din görevlileri bulundurulmalıdır. Bu, aynı zamanda cezaevleri için de geçerlidir.*

- *Hapishanelerde, özellikle çocuk ıslah evlerinde adi suçlu ve kanunla hatalı görülen çocuklara moral vermek üzere felsefî münakaşa yapabilecek uzman din görevlileri bulundurulmalıdır.*

- *Gelecek yıldan itibaren ahlak dersinin devlet okullarında yer alması durumunda örnek alınması gereken en önemli uygulama Türkiye'deki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine benzer bir uygulama olmalıdır.*

Gelecekteki araştırmacılarla ilgili araştırma alanı olarak başta Makedonya Cumhuriyeti'ndeki Dini Kurumlar Makedon Ortodoks Kilisesi ile İşlam Birliği Kurumları, yürüttükleri faaliyetler, din ve din eğitimi ve öğretimine sağladıkları katkılar, çalışan personeli v.s araştırılması gelen konuların başında gelmektedir.

Çağdaş eğitim sistemini kurmuş dünya ülkelerini özellikle Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin eğitim sistemlerini ve din eğitimi uygulamaları araştırılıp Makedonya eğitim sistemi ve din eğitimi uygulamalarıyla karşılaştırılmalıdır.

Yaygın ve örgün din eğitimi ve öğretiminin Makedon toplumu için ne denli önemli olduğu, bizim de öne sürdüğümüz öneriler doğrultusunda araştırılması gereken konulardandır.

Özellikle günümüz gençlerine, yaşlılara, cezaevlerinde yatan suçlulara ve hastalara yönelik din eğitimi ve öğretimi hakkında nelerin yapılması gerektiği araştırılmalıdır. Böylece Makedonya'da yaşanan din eğitimi ve öğretimi sorunlarının gelecekte üstesinden gelinebilir.

Sonuç olarak, Makedonya Cumhuriyeti'nde son yıllarda uygulamaya konulan din dersi projelerinin hiçbirini, ikinci bir denemeden sonra devam edememesi üzüntü verici bir olaydır. Makedonya anayasasında açık bir şekilde belirtilmediği gerekçesiyle kısa bir süre içinde din dersleri durduruldu. Bunun neticesinde devlet dini birliklerden, dini birlikler de devletten kuşku duymaya devam etmektedir. Dolayısıyla çocuklarının din eğitimi almasını isteyen vatandaşlar gerek bireysel ve gerekse sivil toplum örgütleri aracılıyla din eğitimi taleplerini insan hakları çerçevesinde devlet nezdinde etkili bir şekilde dile getirmeli, sonuç alınca kadar takip etmelidirler.

KAYNAKÇA

- Aruçi, Muhammed, İki Dünya Svaşı Arasında Makedonya’da Din Eğitim Öğretim Müesseseleri, *Köprü Kültür –Sanat Dergisi*, sayı 13, 14, 15, Focus Basımevi, Üsküp,2006.
- *Kemal Efendi Aruçi Şiirlerim*, Logos A Basımevi, Üsküp 1999.
- Aruç, Numan, “Makedonya Eğitim Sistemi ve Din Eğitimi”, 16–18 Kasım 2007 tarihleri arasında İstanbul’da gerçekleştirilen, *Müslüman Ülkelerde Din Eğitimi ve Avrupa’daki Okullarda İslam Öğretimi*, konulu uluslararası sempozyumda sunulan bildiri.
- Arif, Kadr, “Bahri Aliu (2002–2003 yılı M.C. İslam Dini Birliği Reis-ul Ulemanın Eğitim Danışmanı) ile Makedonya’da Din Eğitimi Üzerine Yapılan Bir Mülakat” (yayınlanmamış bir çalışma), 10 Şubat 2010, Kalkandelen-Makedonya.
- Arif, Kadr, “Yakup Selimoski (2007–2010 yılı M.C. İslam Dini Birliği Reis-ul Ulemanın Eğitim Danışmanı) ile Makedonya’da Din Eğitimi Üzerine Yapılan Bir Mülakat” (yayınlanmamış bir çalışma), 07 Mart 2010, Üsküp -Makedonya.
- Arabacı, Fazlı, “Avrupa (Almanya, İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika)’ da Din Öğretimi”, *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1999.
- Başkurt, İrfan, *Federal Almanya’da Din Eğitimi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1995.
- Bayraktar, M Faruk, “Yaygın Eğitimde Din Öğretimi” *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:5, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay. İstanbul,1998.
- Castellan, Georges, *Balkanların Tarihi*, Türkçeye çeviren Yaraman-Başbuğ Ayşegül Milliyet Yay, Ankara 2000.
- Charalambos, Papastathis, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Devlet İlişkisi: Hukuki Yapı, Din Eğitimi, Din Hizmetleri” sempozyumu, 9–10 Aralık 2006, İstanbul 2008.

- Dragojlović, Dragoljub, *Bogomilsto na Balkanu, Maloj Aziji; Bogomilski Rodonaçalmiçi*, Beograd 1974.
- Danişmend, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarih Kronolojisi*, İstanbul 1995.
- Dremvitski, Episkop Jovan, *Obrazovanjeto i Religijata*, Bitola 2001.
- Episkop, Anastasiya, *Potreba İ značaj Veronauka*, Bitola 2006.
- Gagovska, Bojna, *Osnovi na Opştestvenoto Ureduvanje*, Bitola 2007.
- Grozdanoski, Ratimir, *Godişen Zbornik Kniga 4*, Skopje 1998.
- Giuseppe Morante, “İtalya’da Din Eğitimi Uygulamaları”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, Ankara, 1997.
- Hacısalihoglu, Mehmet, “Makedonya” mad., DİA, c. XXVII, Ankara 2003.
- Halil, Ömer, *Okullara Ahlak Dersi Giriyor*, ZAMAN Gazetesi, Üsküp 17 Şubat 2010.
- İrfan Ağuşı, “Probleme Fetare” Fakti, 21 tetor, Shkup2002.
- İmam-Hatip Liseleri Müfredat Programı*, MEB Basımevi, Ankara1978.
- İnbaşı, Mehmet, *Makedonya Sorunu Dünden Bugüne*, ASAM, Ankara 2002.
- Xavier, Jacop, “Günümüz Fransa ‘sında Din Eğitimi”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, AÜİF ve TÖMER Yayınları, Ankara, 1997.
- Shepherd, John, “İngiliz Eğitiminin Kişilik Gelişimine Katkısı”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, AÜİF ve TÖMER Yayınları, Ankara, 1997.
- Rudge, John, “İngiliz Din Eğitiminde Kişilik Gelişimi ve Dinî Topluluklar”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, AÜİF ve TÖMER Yayınları Ankara 1997.
- Kayadibi, Fahri, *Yaygın Din Eğitiminde Cami ve Görevlileri*, DİB, Yay. Ankara, 2000.
- Kaymakcan, Recep, *Günümüz İngiltere’sinde Din Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul, 2004,
- Kur’an Kurslarda İslam Din Dersleri İçin Öğretim Programı*, Eylül, Üsküp 1997.

- Kirenciska, Suzana, *Sozdavanje Sredina na Uçenje za 21-ot Vek*, sv. Kliment Ohridski, Skopje 2009.
- Kavas, Ahmet, “Örgün Din Eğitiminde Fransa Örneği”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20–21 Kasım 1997, AÜİF ve TÖMER Yayınları, Ankara, 1997.
- Makedonya Cumhuriyetinin Anayasası*, Feniks, Akademski Peçat, Skopje 2000.
- Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği Tüzüğü*, Üsküp 1996.
- Makedonya Meclis Tutanak Dergisi*, Eğitim ve Bilim Bakanlığı Bütçe Görüşmeleri, cilt I, Üsküp 2004.
- Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi*, no: 24/51, 24 Nisan, Üsküp 2007.
- Aydın, Mehmet Zeki “Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Eğitimi ve Türkiye İle Karşılaştırılması”, *Diyanet Avrupa*, Sayı: 68, Aralık 2004.
- Aydın, Mehmet Zeki “Belçika’da İlk ve Orta Dereceli Okullarda Din ve Ahlâk Öğretimi”, *C. Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, Sivas, 1999.
- Nuredini, Mansur, *Makedonya’daki Belli Başlı Ziyaret Yerleri*, Gostivar 2003.
- Oreshkova, Svetlana, *Türkler*, “Rus- Osmanlı Savaşları: Sebepler ve Bazı Tarihi Sonuçlar”, ed. Güler Eren, Yeni Türkiye yay, Ankara 1999. c. I,
- Öcalan, Hasan Basri, *Balkanlardaki Türk Kültürününün Dünü-Bugünü-Yarını*, Bildiri kitabı, Bursa 2002.
- Popoviç, Aleksandre, *Balkanlarda İslam*, İnsan Yay, İstanbul 1995.
- Ramadani, Naser, *İslamska Veronauka za Petto Odelenie*, Toper Yay, Skopje 2009.
- Recebi, Süleyman, “Balkanlarda Gelecek Tasavvuru”, *Düşünce-Gündem Dergisi*, sayı 48. İstanbul 2008.
- Redziç, Hüsrev, *Sludije o İslamsko Arhitektura Boštimi*, Sorojevo 1983.
- Sancakoski, Otec Stefan, *Godişen Zbornik*, Skopje 1999–2000.
- Saraç, Tahsin, *Büyük Fransızca –Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 1976

- Stoyanovski, Aleksandar, *Gradovite na Makedonija od Krajot na XIV DO XVI vek*, Skopje 1981.
- Solovjev, Aleksandar, *Jusuli Bogamli Paštovalikut*, Sarajevo, 1948
- Sulooca, Hacer, “Din Eğitimi Devlet Okullarında Devam Edecek mi?”, *Yeni Balkan Gazetesi*, Üsküp, 9 Şubat 2009.
- Sulooca, Murteza, “Makedon Kaynaklarına Göre Makedon Ortodoks Kilisesi”, yayınlanmamış seminer, Üsküp 2003.
- Şehapi, Behicudin *İslamska Arhitektura vo Skopje*, Skopje 1986.
- İslam Birliği ve Kuruluşları*, Üsküp, 1991.
- Tavukçuoğlu, Mustafa, “Avusturya İslâm Diyanet Teşkilatı Din Dersi Öğretmenleriyle Din Görevlileri”, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 30, s.1, Ankara, 1994.
- Trayanovski, Aleksandar, *Crkovno-Uçilişnite Opştini vo Makedonija*, Skopje 1988.
- Uzun Çarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, cilt I, Ankara 1988.
- Veseli, Hacer Suloca, *Makedonya Devlet Okullarında Din Dersleri*, Ankara Üniversitesi S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Ankara 2005.
- Zavot za İstatistika, *Statistički Godişnik Na Republika Makedonija*, Skopje 2002.
- Zlatanov Metodija, *Pravoslavna Hristijanska Vjeronauka Za Treto Oddelenie Osnovno Obrazovanie*, Skopje 2002.
- <http://www.bim.org.mk/kollumna/bardhi.htm>,06.02.2010.
- <http://www.m-p-c-org./Prosveta>. 24.02.2010.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : Makedonya /14 Ocak
1985

Öğr.Gördüğü Kurumlar : **Başlama Yılı** **Bitirme Yılı** **Kurum Adı**

Lise : 2000 2004 İ.H.L. “İsa Bey Medresesi” Üsküp

Lisans : 2004 2008 U.Ü. İlahiyat Fakültesi Bursa

Yüksek Lisans : 2008

Doktora :

Medeni Durum : Evli

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi : Türkçe, Arnavutça ve Bulgarca (çok iyi)

Çalıştığı Kurum(lar) : **Başlama ve Ayrılma Tarihleri** **Çalışılan Kurumun Adı**

-- -- --

Yurtdışı Görevleri : Din Görevlisi

Kullandığı Burslar : Türkiye Diyanet Vakfı Burslusu

Aldığı Ödüller : --

Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar : --

Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri : --

Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler : --

Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar: BALKANLARDA İSLAM
MEDENİYETİ DORDUNCU
ULUSLARARASI KONGRESİ
Uskup, Makedonya, 13-17 Ekim
2010, MANU

Yayımlanan Çalışmalar :

Diğer :

Tarih-İmza
Kadr Arif